

2020 • 7

LXXIII. évfolyam • július

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Egyed Ákos
Kása Zoltán
Péter István
Pozsony Ferenc
Széman Péter

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente (vezető szerkesztő)
Balla Sándor
Demeter Zsuzsanna
Péter János

Postacím:

400183 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
O. P. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.net,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redactia Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 – 8693

Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond
Nyomdai munkálatok:
IDEA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

9 771221 869202 07

Tartalom

Dáné Tibor Kálmán: Magyarnak lenni 3

közösség

Pap Zsuzsa, Ilyés Irén: Körkép A Közösségért Alapítvány tevékenységéről 4

kérdező

Barta Boglárka: Esély a túlélésre 10

galéria

Nagy Emőke: Katolikus egyházi kiállítótér a Szent Mihály plébánia
tulajdonában 12

Suba László: A zene és a többi művészet 16

könyvesház

Gaal György: Egy kolozsvári tudós professzor hétköznapijai 18

Forró-Bathó Ákos: Emlékmentés 22

hétköznapi hőseink

Almási Eszter, Juhász Zoltán László, Szabó Eszter:
A szeretet orvosa: dr. Almási Béla 24

hirdető

Képzőművészek a lovardákban (28. Incitato Nemzetközi Művészta-
bor, Katrosa) 31

Lapszámunk szerzői:

Almási Eszter – diák, Kisiratos, Arad
Barta Boglárka – kulturális újságíró, Csepak, Magyarország
Forró-Bathó Ákos – történészhallgató, Kolozsvár
Gaal György – irodalom- és művelődéstörténész, ny. tanár, Kolozsvár
Ilyés Irén – pszichológus, Kolozsvár
Juhász Zoltán László – diák, Kisiratos, Arad
Nagy Emőke – történész, a kolozsvári római katolikus kiállítótér kurátora, Kolozsvár
Pap Zsuzsa – pszichológus, programvezető, A Közösségért Alapítvány, Kolozsvár
Suba László – szobrászművész, Torda
Szabó Eszter – diák, Kisiratos, Arad

A címlapon André Zsuzsa felvétele.

A hátsó borítón voltizsálás a MOL kupán. Kép: Hip-Tep Egyesület

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Kizárólag géppel írt vagy nyomtatott,
valamint Microsoft Word programban szerkesztett elektronikus kéziratokat fogadunk el.

Hibaigazítás: lapunk júniusi számában szerzőnk, Vallasek Aletta tévesen írtuk Vallasek
Alette-nek. Elnézést kérünk.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megye Tanácsa
Kovászna Megyei Művelődési Központ
Kovászna Megye Tanácsa

Médiapartnerek:

Magyarnak lenni

A hivatalos nemzet-történelem kánont a mindenkori politikai-társadalmi elit alakította, többnyire kihasználva a szakma egyes hivatásosainak a közvéleményre való befolyását. Így a magyar historizmusunk hol megegyezik a történelmi valósággal, hol pedig a mondák és a legendák vagy éppen a nemzeti vágyálmok emelkednek hivatalosan történelemformáló magaslathoz. A népi bölcsesség is azt tartja, hogy: „amilyen nemzetet akarsz nevelni, olyan történelmet taníts a népnek”. Nemzeti kultúránk egyik alapköve Kárpát-medencei történelmünk, amely mind a mai napig kiapadhatatlan eszmei forrása, alakítója és befolyásolója művelődési életünk eseményeinek. Az utóbbi évtizedben a kultúrpolitika alakítói két bővítetés kifejezést is belebegtettek időnként a köztudatba, azok eszmei mondanivalója köré szervezendő cselekvésre ösztönözve magyar közösségeink művelődési életének (és nem csak) szervezőit. Az egyik: „Magyarnak lenni jó!”, a másik: „Összetartozunk!”. Olyannyira, hogy egy emelkedett hangvételű, közösségi megmozdulásra buzdító felhívásban a következő elfogult sorokat olvastam: „A szószékről és a mikrofonok előtt, az iskolai katedrán és az internetes közösségi oldalakon is legyen egy és ugyanaz a jelszó: Magyarnak lenni jó!”. Ahhoz a korosztályhoz tartozom, amelyiknek volt lehetősége megtapasztalni, igaz, az 1989 előtti időkből, hogy fennhatóság által kiutalt jelszavak hangoztatásával nem lehet elmélyült közösségi érzelmeket generálni. Véleményem szerint sokkal magasabb rendű, főleg spontán módon kialakuló közösségi élményre van szükség ahhoz, hogy akár a nemzeti érzés, akár a hozzá fűződő összetartozási hatás közösségeinkben mélyenszántó módon kialakuljanak. Immár hetedfél évtizede élek magyarként, számomra ez a legtermészetesebb dolog, de soha nem gondolkoztam el azon, hogy jó-e vagy sem magyarnak lenni, és mindig tudtam, hogy magyarként kikhez és hova tartozom. De számtalan pillanat volt az életemben (és remélem lesz még), amikor éreztem, hogy magyarnak lenni jó, s hogy ezzel az érzülettel nem vagyok egyedül, hogy ezen keresztül láthatatlan szálak fűznek sokmillió nemzettársamhoz idehaza és a nagyvilágban.

Amióta az eszemet tudom, számomra az újév köszöntése a családi-baráti kapcsolatokon túlmutató közösségi élmény. És ezzel nem csak én vagyok így erre mifelénk. Tudniillik a „hivatalos” hazai újévköszöntés után egy órával mi mindig koccintunk „magyar újévkor” is (ha jól belegondolok Erdélyben már száz éve), meghallgatva a Himnuszt és a Szózatot, néhány évtizeddel ezelőtt még konok kitartással a recsegő-ropogó Kossuth Rádióban, ma már viszont valamelyik magyarországi tévécsatorna közvetítésében. Olyankor felemelő és biztosságot adó érzés nekünk Erdélyben, hogy magyarok vagyunk és összetartozunk a Kárpát-medencével. És magasztos érzés magyarnak lenni, amikor valamelyik sport világrendezvényen magyar versenyző küzd az első helyért, majd pedig a dobogó legfelső fokán áll, és felcsendül a Himnusz. Ilyenkor spontán módon összejön a nemzet, felekezetre és politikai nézetre való tekintet nélkül érezzük, hogy összetartozunk, és jó magyarnak lenni. No meg pillanatok alatt magával tud ragadni a „magyar büszkeség”, ha arról olvasok vagy hallok valamelyik nem magyar médiumban, hogy ennek a kis nemzetnek milyen sok Nobel-díjasa van. Meg örömmel tölt el annak a tudata, hogy a választói Kallós Zoltán Alapítvány szórványiskolájába már nagyon sok olyan román–magyar vegyes családból származó gyermek jár, akiknek a szülei úgy döntöttek, hogy az intézmény által működtetett magyar tannyelvű iskolába íratják gyermeküket, nem a helybéli román tagozatra, mert a kulturális központ magas színvonalú oktatást kínál. És öt év után az innen kirajzó gyermekek jelentős része a szamosújvári Téka Alapítványnál folytatja az ötödik osztályt, mert az ottani iskolaközpont is igényes oktatási intézmény, amely széleskörű tudást biztosít növendékeinek. Lélekmelengető érzés, hogy ma már mindkét kulturális központ a magyar nemzeti összefogás egy-egy emblematisz létesítménye. Elégedetten vehetjük tudomásul, hogy kitartó munkájuk eredményeként immár ez is lehetséges a szórványban: magyarnak lenni érdemes.

Csakis a magyarságtudatom szűrőjén keresztül vagyok képes megérteni a körülöttem élő más anyanyelvű embertársaim nemzeti érzelmét, a saját kultúrájukhoz való ragaszkodásukat. Mert engem is magyarságtudatom segít abban, hogy óvjam, védjem kulturális értékeimet, amit különleges feladatként osztott rám a sors, mint kisebbségi értelmiségire. De továbbra sem gondolkodom azon, hogy jó-e magyarként élni, ám a jövőben is minden pillanatot meg fogok ragadni, amiért magyarnak lenni jó.

János Tóth

Pap Zsuzsa, Ilyés Irén |

Körkép A Közösségért Alapítvány tevékenységéről

Rövid bemutatkozás

A Közösségért Alapítványt (Fundatia pentru Comunitate) 2008-ban, Kolozsváron alapították azzal a céllal, hogy hozzájáruljon a tehetség, a szorgalom, a tudás, a szolidaritás, a közösségben rejlő értékek kibontakozásához, egy élhetőbb és humánusabb környezet kialakításához. Az Alapítvány elnöke Gazda Árpád újságíró, a Magyar Távirati Iroda (MTI) erdélyi tudósítója, alelnöke Molnár-Bánffy Kata, kommunikációs szakember, aki több mint húsz év tapasztalattal rendelkezik a média, közigazgatási, politikai és üzleti kommunikációban. A kuratórium tagja Brîndușa Armanca újságíró, egyetemi tanár, valamint Ferencz Szabolcs, a Földgázszállító Zártkörűen Működő Részvénytársaság (FGSZ Zrt.) elnök-vezérigazgatója.

Az alapítvány hivatalos partnere a MOL Románia, melynek anyagi támogatásával a szervezet évente négy társadalmi felelősségvállalási programot valósít meg. Legrégibb a MOL Tehetség-támogató program, amely 2006-ban indult. Az alapítvány évente meghirdeti a programot sportban és művészetben tehetséges gyermekek és fiatalok részére, akik kiemelkedő teljesítményt értek el országos és nemzetközi versenyeken, és szakmai fejlődésük, pályafutásuk folytatása érdekében anyagi támogatásra van szükségük. Egy pályázó legtöbb 10 000 lej értékű anyagi támogatást nyerhet eszközbeszerzéshez vagy útiköltség-térítéshez annak érdekében, hogy versenyekre, kiállításokra, koncertekre, valamint felkészítő táborokba jusson el. Mălina Ciobanu ifjú hegedűművész: „A tény, hogy Önök oly sok éve támogatják a munkámat, számomra egészen rendkívüli jelentőséggel bír. Munkásságomban semmi sem kösziklára épül. Sajnos inkább süppedős homok az alapja. Önöknek azonban sikerült ezt az ingatag,

süppedős homokot sziklaszilárdáá alakítani.”

A MOL Gyermekgyógyító program 2009-ben indult a hasonló magyarországi kezdeményezés pozitív tapasztalatai nyomán. A programban olyan civil szervezetek pályázhatnak, amelyek fogyatékkal élő vagy krónikus betegségben szenvedő gyermekek számára szerveznek pszichoszociális rehabilitációs, emocionális vagy művészetterápiás tevékenységeket. Az elmúlt tizenegy év alatt összesen 210 pályázatban 11 000-nél több újszülött, gyermek és serdülő vett részt terápiás foglalkozásokon. A gyermekgyógyító programnak néhány, a szűkebb és tágabb közösség szempontjából sajátos hatását a továbbiakban bővebben is kifejttem.

Az alapítvány évente meghirdeti a programot sportban és művészetben tehetséges gyermekek és fiatalok részére.

Tíz éves múltja van már a Mentor Díjnak, amely által szeretnénk felhívni a közvélemény figyelmét azokra a tanárookra, nevelőkre, edzőkre, akik tehetséges fiatalokat fedeztek fel, a háttérből segítették tanítványaik első lépéseit, és az ő áldozatvállalásuk, munkájuk nagyban hozzájárult egy-egy fiatal képességeinek kibontakozásához. A legérdemesebb jelöltek közül A Közösségért Alapítvány kuratóriuma évente tíz személyt választ ki és részesít a díjban, amely a Mentor Tróféából, Ioan Nemțoi üvegművész alkotásából, egy oklevélből, valamint egy 8 000 lejes pénzjutalomból áll. Az értékek megteremtőinek és gondozóinak jutalmazása pozitív visszhangra talál a közösségekben. Ábrahám László fizikus volt tanárát jelölte a díjra:

A KÖZÖSSÉGÉRT
Alapítvány

A 2015-ös Mentor díjazottak. Kép: A Közösséért Alapítvány

„Köszönjük a MOL-nak a nagyszerű ötletet, a nívós díjat, a bőkezű jutalmat, a lehetőséget, hogy szeretett mentoraink olyan elismerésben részesüljenek, amelyet igazán megérdemelnek és a tanítványaik körén kívül is (el)ismertté teszi őket. Köszönjük fáradtságos és elkötelezett munkájukat, hálásak vagyunk minden szervezőnek és a kuratórium tagjainak, nagyra becsüljük munkájukat. Tudjuk, hogy mindezért a legnagyobb jutalom azon nagyszerű emberek (és életpályák) megismerése, akikkel így, munkájuk során, találkozunk. Nem lehet eléggé hangsúlyozni az olyan tanárok áldásos szerepét, mint a mi Csocsónk [Tellmann Jenő, a kolozsvári Báthory István Elméleti Líceum nyugalmazott fizika szakos tanára – a szerk.], a jövő nemzedékek nevelésében, amin, mint Goethe mondja, »minden nemzet emelkedése vagy bukása« áll. Munkájukkal ezt a mély igazságot sikerül megismertetni, felhívni rá a figyelmet, a társadalom széles rétegei számára. Ez Önöket is mentorrá teszi, a kör így zárul be, hasznosan és stílusosan.”

Öt éve, 2015-ben indult a negyedik és egyben legújabb program, a Jogosítvány a jövőhöz, melyben 17–25 éves, hátrányos helyzetű fiatalok szerezhetnek anyagi támogatást B, C, D kategóriájú (beleértve traktor, trolibusz és villamos) gépjárművezetői engedély költségeinek fedezéséhez. A program kedvezményezettjei közül sokan nagyobb településektől távolabb, falusi környezetben élnek, ahol kevesebb lehetőség nyílik a munkaerőpiacon való elhelyezkedésre. Ezek a fiatalok a jogosítvány megszerzésével nagyobb mobilitásra tesznek

szert, változatosabb munkavállalási lehetőségekkel számolhatnak, ezáltal pedig a lakóhelyükön vagy annak közelében a közösség hasznos tagjaivá válhatnak. Az első sikertörténetek egyike Ciobăniță Claudiu nevéhez fűződik. A fiatalember Zsilvásárhelyen, állami intézetben nevelkedett, speciális tagozaton végezte tanulmányait, ezután nyomdában alkalmazták. A 2015-ös kiírásban szerzett támogatást, és példás szorgalmával a 32 támogatott fiatal közül elsőnek szerezte meg a B kategóriás jogosítványt. „Amit szerettem volna, azt az alapítvány segítségével elértem” – állítja Claudiu. Sorin Torop, a Zsilvásárhelyi Szociális és Gyermekvédelmi Igazgatóság munkatársa, aki így foglalta össze a közel sem egyedi történet lényegét: „Claudiu a tökéletes példa arra, hogy egy kis törekvéssel és lelkesedéssel ezek az állami gondozott fiatalok is be tudnak illeszkedni a társadalomba”.

A MOL Gyermekgyógyító program

A program célcsoportjának – a fogyatékkal élő, krónikus betegségben szenvedő, súlyos betegségből lábadozó, vagy azzal tartósan együtt élő gyermekeknek – sajátos problematikája van, amely a kisebb és nagyobb közösség életét minden szinten meghatározza, legyen szó az egyéni, a családi vagy a társadalmi szintről. Egyéni szinten például a szülőknek gyakran szembe kell nézniük a veszteségérzettel. A sérült gyermek, valamint az új helyzet elfogadásával járó

érzelmi munka és terhelődés jelentős. Ez rányomhatja bélyegét a házasságra is, hiszen a szülők gyakran emiatt elválnak, és az édesanya egyedüli családfenntartó lesz, ami anyagilag, lelkileg és adminisztratív szempontból egyaránt megterhelő. A megváltozott családi dinamika másik példája a sérült gyermek testvére, aki gyakran elhagyatottnak érzi magát, mivel a figyelem jelentős része a sérült gyermekekre irányul. Ezek a problémák kellő odafigyelés és szakmai támogatás nélkül feltornyosulnak, és tartós lelki károsodást okozhatnak. „Fogyatékkal élő, különleges bánásmódot igénylő gyermeket nevelni sohasem egyszerű, a ma társadalmának értékei és elvárásai egy sokadik keresztként nehezedenek az érintett családokra. A fogyatékkal élő gyermekek születésére nincsenek felkészülve se a szülei, se a szűkebb, se tágabb környezete, sokként éri őket. Senkinek nem egyszerű elfogadni, hogy a gyereke más. Ennek a másságnak a cipelése mindkét szülőnek nehéz. A másság érzete a szülőkből egy kezdeti elhárítást, elzárkózást okoz a környezetük felé, hiszen az ő gyerekekük nem hozza alapból azt a csomagot, ami más gyermeknek megvan. Ezek a családok egyedül nehezebben boldogulhatnak, segítséget kérni, családjuk, gyermekük helyzetét felvállalni szégyellhetik, a gyermek fogyatékoságát személyes bélyegként élhetik meg”, mutat rá Gáll Katalin, a gyergyószentmiklósi Salvator Alapítvány alelnöke.

A program kedvezményezettjei közül sokan nagyobb településektől távolabb, falusi környezetben élnek, ahol kevesebb lehetőség nyílik az elhelyezkedésre.

A fogyatékkal élő gyermek és családja szociális szempontból is jelentős kihívásokkal néz szembe, hiszen társadalmi szinten sokakat még mindig feszélyez a mássággal való szembeesés, hogy maradjunk például csak a nemzetiségi, vallási másságról vagy akár a szexuális orientációról. A sérült gyermek gyakran testi jegyét is viseli a másságnak, ami rendszerint külön terhet ró rá és családjára egyaránt. Ahogy Vargancsik Iringó, a Kulcs Szociálpedagógusok Egyesületének elnöke kifejtette: „A tágabb közösség részéről gyakori a megbélyegzés, a megbámulás az

Öleléssel segítik a súlyos betegségekkel küszködő újszülötteket. Kép: Gyermekek Szíve Egyesület

értetlen, idegenkedő pillantások és így sokszor nem is kerül sor kapcsolódásra, kommunikációra. Pedig a fogyatékkal élő gyermek és családja ugyanúgy vágyik közösségi tevékenységekre, jó beszélgetésekre, kirándulásokra, mint bármelyik család”. A speciális helyzettel járó nehézségek tehát gyakran elszigetelődéshez vezetnek, amely a sérült gyermeket gondozó család életminősége szempontjából is jelentős visszaesést jelent.

A lovasterápia az egyik olyan kezdeményezés, amely ékesen illusztrálja a terápiás beavatkozás sokrétűségét.

Ezekre a sajátos kihívásokra próbálnak válaszolni a MOL Gyermekgyógyító program keretében támogatott pályázatok, kiszolgálva és alakítva a teljes közösséget. A program során támogatott pályázatoknak köszönhetően a segítők, a szakemberek jelen lehetnek és támaszt nyújthatnak a koraszülött intenzív osztályokon az első szívdobbanásuktól kezdődően, központoknál, egyesületeknél, iskolákban segíthetnek az életminőség javításában, a krízishelyzetek oldásában ott, ahol a betegség vagy a fogyatékoság következtében szükség van rá. Értelmet és örömet vihetnek a hospice otthonokba, a palliatív ellátásban részesülő gyermekek életébe, esetenként az utolsó szívdobbanásig kísérvé őket.

A gyermekgyógyító programban támogatott pályázatok erőssége a terápiás jelleg mellett éppen az, hogy felhívják a figyelmet ezekre a mély és sokrétű problémákra, továbbá megmutatják őket a nagyközönségnek. Vannak pályázatok, amelyek olyan új társadalmi jelenségeket mutatnak be, amelyek azelőtt nem kerültek szóba, ugyanakkor bemutatásuk nyomán a közösség komoly erőforrásokat tud mozgósítani a probléma enyhítésére a segítségnyújtás érdekében. Ilyen volt a bukaresti Gyermekek Szíve Egyesület (Inima Copiilor) által 2017-ben megvalósított *Egyetlen gyermek sem egyedül a kórházban* elnevezésű pályázata, amelynek köszönhetően először került reflektorfénybe a kórházban egyedül hagyott, veszélyeztetett állapotban lévő újszülöttek helyzete.

Ez nagyon sok gyermeket érint, hiszen három gyermektől egy sokszor nagyon hosszú időre egyedül marad a kórházban. Egy ilyen gyermek pedig megoldandó feladat a családnak, akiknek, ha az ellátó kórháztól messze laknak, választaniuk kell az otthon hagyott gyermek és a kórházban lévő gyermek között. Probléma a kórházi részlegnek, hiszen nincsenek alkalmazottjaik, akik ezekkel a gyermekekkel foglalkozhatnának, az orvosi jellegű beavatkozásokon, gondozáson kívül, és probléma annak a piciny és törekeny újszülöttnak, akinek egyedül kell küzdenie az életben maradásért.

A pályázat megvalósításával azonban sikerült kidolgozni egy olyan rendszert, amelyet az ország bármelyik kórházában alkalmazni lehet a jövőben, és egy,

az újszülöttek esetében nagyon hatékony terápiás módszert, az ölelés-érintés terápiát alkalmazza. Ezen módszer hatékonyságát több mint hatszáz kutatás igazolta már, és a pillanatnyi hatékonyságon kívül az is bizonyított, hogy az érintésterápiának a gyermek hosszú távú fejlődésére is kihatása van. A babák dédelgetésére önkénteseket képeztek ki, akik a rendszeres látogatások során a fejlődésükhöz nélkülözhetetlen bőrkontaktushoz juttatják azokat a babákat, akik mellett nem tudtak ott lenni a szülei. A pályázat során háromezer-kétszáz személy jelentkezett önkénteskedésre, ezek közül, több lépcsős, szigorú szűrés után hatszáz személyt választottak és képeztek ki. Kilencven személy rendszeres foglalkozások keretében több mint ötezer órát töltött a babák mellett, ez pedig pótolta valamennyire a szülők hiányát ebben a nagyon nehéz időszakban.

Fogyatékos vagy képesség? A meglévőből építkezni

A lovasterápia az egyik olyan kezdeményezés, amely ékesen illusztrálja a terápiás beavatkozás sokrétűségét, azt, ahogyan az egyéni fejlődés szorosan összefonódik a családi és a közösségi jellel. A MOL Gyermekgyógyító program kezdettől fogva felkarolta a lovasterápiát, jelentősen hozzájárult a módszer romániai népszerűsítéséhez, és 2015-ben Nagykárolyban A Közösségért Alapítvány megszervezte az első országos Lovasterápiás Konferenciát is.

A nagyenyedi Hip-Tep Egyesület 2010-ben nyert először támogatást állatasszisztált tevékenységek folytatására. Az egyesület vezetői, Balogh Csilla és Balogh Csaba a főtí Magyar Lovasterápia Szövetség szakmai támogatásával indították el a lovasterápiát, avagy hipotériát Nagyenyeden. Néhány év alatt a módszer országosan elismert szakembereivé váltak, 2015-ben megnyerték a MOL Gyermekgyógyító program díját, amit évente egyszer a leghatékonyabban megvalósított pályázatnak ítélnek oda. A díj összege jelenleg 25 000 lej. A díjjal a rendszeresen végzett lovasterápiás tevékenységek mellett elindították a MOL Kupa elnevezésű lovasterápiás versenyt is, amelyet évente egyszer (idén ötödik alkalommal) kerül sor a Fehér megyei Lőrincrévén.

Lovasterápiát szakember javaslatára alkalmaznak az autizmus spektrumzavar, Down-szindróma, tetraparézis vagy hemiparézis, figyelemzavar, illetve számos más testi vagy lelki zavar,

illetve fogyatékoság jellemzően kiegészítő, de néha önálló terápiájaként. A gyakorlatok játékosan teszik próbára az egyensúlyérzéklet, a mozgáskoordinációt és figyelmet, testi-lelki szempontból egyaránt mozgósítják a gyermekeket. A fejlesztő tevékenységek rendszerességet igényelnek, és hónapok vagy akár évek szükségesek egy-egy probléma enyhítésére, néha teljes kiküszöbölésére, azonban a megfelelő szaktudással és jó stratégiával felépített terápiás ülések gyakorta várakozáson felüli eredményeket hoznak.

Balogh Csilla örömmel emlékszik vissza például annak a hiperaktivitás-sal küzdő kisfiúnak az esetére, akinek életét ellehetetlenítette csapongó figyelve, az összpontosítás képességének hiánya, a túlzott impulzivitása és türelmetlensége, amelyek beilleszkedési problémákat okoztak és kihatottak a gyermek teljesítményére is. Kitartóan járt lovasterápiára, ami idővel érdemben hozzájárult ahhoz, hogy a gyermek sikeresen beilleszkedjen az iskolába, ahol elfogadták, sikerült lépést tartania a tantervvel, a későbbiekben egyetemet végzett, végül pedig megnősült. Olyan gyermek is megfordult náluk, aki majdnem négyévesen még nem beszélt, és az első szavakat lóháton hallatta, de Down-szindrómás gyermekeket is sikerült felzárkóztatniuk és integrált osztályba juttatniuk. Szívesen idézi fel annak a hemiparézissal és epilepsziával diagnosztizált gyermeknek az esetét is, aki jobb oldalán bémult volt, járáskor a jobb lába mozgását nem koordinálta. Kitartó terápiával eljutottak oda, hogy jobb kezét fokozatosan kezdte használni étkezéskor, aztán a cipőfűző bekötésekor, míg végül oly mértékű javulás értek el, hogy a járásán nem látszott a kezdeti kórkép, epilepsziás krízisei pedig megszűntek.

A gyermek fejlődése szempontjából mérföldkönek számító eredmények nyilvánvalóan kihatnak a gyermek és családja szociális életére.

A MOL Kupát, az országos szinten egyedi rendezvényt a fóti Fogyatékos Lovasversenye mintájára indították Romániában, amelynek célja a lovasterápia népszerűsítése, illetve a sérült gyermek számára egy sajátos versenyhelyzet biztosítása. Ennek keretében a résztvevők számot adhatnak

A biztonságos kötődés alakulása. Kép: Salvator Alapítvány

képességeikről, megmutathatják, hogy miben tehetségesek, majd nyilvános elismerésben részesülhetnek. A sajátos megmérettetésen a résztvevőknek vezetett lovon különféle ügyességi próbákat kell végrehajtaniuk (voltizálás). A mozgáskorlátozott, figyelemzavaros vagy pszichomotoros fejlődésében elmaradt gyermeknek az egyszerűbb feladatok végrehajtása is jelentős erőfeszítést igényel, és nem kis kihívás a hónapokon át tartó, céltudatos készülődés, ami a versenyen való nyilvános szereplést előzi meg. Ha a gyermeknevelésben általános érvényű elv, hogy leginkább dicsérlettel és pozitív megerősítéssel hatnak a csemetére, akkor itt többszörösen érvényes, hogy a hosszas készülődés során a meglévő képességekre és azok megerősítésére fókuszálnak, hiszen a pszichés vagy motoros nehézségekkel küzdő gyermek folyamatosan halmozza a kudarcélményeket otthon és óvodában, iskolában egyaránt. Sajnos, lépten-nyomon azt kell hallgatnia, hogy ezt sem tudja, arra sem képes egyedül, illetve majd más elvégzi helyette a feladatot. A lovasterápiás verseny különleges lehetőség arra, hogy ezek a gyerekek sikerélményre és nyilvános elismerésre tegyenek szert a család és a publikum előtt is, ezen a megmérettetésen ugyanis minden résztvevő díjat kap, és a sikeres szereplés „magnöveli az önbizalmat (...), magnöveli az érdeklődést az őt körülvevő világ iránt, fejleszti a türelmet, magnöveli a felelősségvállalási képességet, szabályozza az érzelmi kontrollt és az önfegyelmet” – foglalja össze Balogh Csilla gyógypedagógus-lovasterapeuta a verseny néhány pozitív hatását.

A gyermek fejlődése szempontjából mérföldkönek számító eredmények nyilvánvalóan kihatnak a gyermek és családja szociális életére. Balogh Csilla szerint „a család számára reménységet, támogatást és életszemléletváltást nyújt. A táborok, rendezvények, versenyek alatt sikerül a családok közötti kapcsolatot kialakítani, elmélyíteni és ezáltal egy olyan közösséget létrehozni, ahol a gyerek fogyatékosága nem jelent kirekesztettséget, és mindenki együtt tud örülni a gyerekek sikereinek”. Továbbá, a pozitív megélelések, a beszéd, a gondolkodás, a figyelem vagy a memória fejlődése mind fontos tényező a gyermek integrációja, illetve a család életminőségének javítása szempontjából. „Egy boldog, kiegyensúlyozott család szívesebben vesz részt bármilyen fajta rendezvényen, és mindennapjait is másképp éli meg, nem érzi magát kirekesztve” – állítja a szakember.

Lovasterápiával a közösségépítésért

A Gyergyói-medencében szinte ismeretlen volt az állatasszisztált terápia fogalma, amikor a Salvator Alapítvány 2015-ben először lovasterápiás tevékenységek finanszírozására pályázatot nyert. Gáll Katalin szerint a módszert övező bizalmatlanság rányomta a bélyegét az első pályázat megvalósítására, ugyanis igencsak nehezen gyűlt össze a célcsoport. A megfelelő szakmai színvonal és a kitartó munka azonban idővel meghozta gyümölcsét, mert a következő években a rászoruló családok nyitottak

az innovatív módszer irányába, és a növekvő bizalomhoz az is hozzájárult, hogy a módszert és annak képviselőit a program által a finanszírozó cég hitelesítette: „A családok csak megbízható helyen merik felfedni féltett titkaikat. Féltett kincseiket, gyermekeiket csak kipróbált, megbízható módszerekkel merik fejleszteni. A környéken még ismeretlen módszerként a lovasterápia garanciája az Alapítványtól érkezett támogatás, a garانتáló pedig támogató szervezet”.

Az egyén szintjén a komplementer terápiák mindenkor fejlesztési célkitűzései között kimagasló helyen szerepel a minél függetlenebb életvitelre való ösztönzés, szociális szinten pedig a társas integráció, a törekvés, hogy képességeiknek megfelelően a társadalom aktív és hasznos tagjaivá váljanak. Egyéni fejlődés minden gyermeknél tapasztalható: „fogycatékosságtól függetlenül minden gyermek esetében fejlődés tapasztalható, még akkor is, ha az alkalmazott tesztek nem mindig mutatnak számottevő javulást. Minden gyermeknél megállapítható a kapcsolódás készségének fejlődése, a szociális készségek, a törzskontroll, a nagy és kis mozgások, valamint a testkép fejlődése. A lovasterápiás kontextusban megélt, megtanult szociális kapcsolatok és kapcsolódás élménye a terápiás folyamatban készségé formálható” – állítja Gáll Katalin.

**A lovasterápiás üléseken
alkalom nyílik eltérni
a sablonoktól:
az édesanyák az
impozáns lovak láttán
szívesen átadják a segítői
szerepkört
az édesapáknak.**

A terápiás ülések sajátos kontextusa kihatással van a családi dinamikára is. Katalin elmondása szerint a fogyatékos gyermeket nevelő családban gyakorta megfigyelhető, hogy a családtagok belemerevednek bizonyos szerepekbe, vagyis az édesapa lesz a családfejenntartó, az édesanya pedig a gyermek gondozója, és igen nehéz kimozdulniuk ezekből a szerepkörökből. A lovasterápiás ülések alkalmával azonban kiváló alkalom nyílik eltérni a sablonoktól, mert ilyenkor az édesanyák, szembe-sülvén a lovak impozáns jelenlétével, szívesen átadják a segítői szerepkört

Koordinációs gyakorlat. Kép: Salvator Alapítvány

az édesapáknak, ami teljesen új helyzetet eredményez. „Így lehetünk tanúi olyan hétköznapi csodáknak, hogy az édesapák megismerik a gyermekeik erősségeit is (a betegségük, sérültségük mellett), megtapasztalják, hogy milyen fontos a jelenlétük, a bátorításuk, milyen jól reagálnak a gyermekek az ő egyértelmű, határozott hangjukra, utasításaira. Sokszor láttunk már örömkönyveket is... Az apák részvétele a terápiás alkalmakon visszasegíti őket az apaszerepbe. Ugyanakkor felmentést ad egy rövid időre az anyáknak az állandó gondoskodó jelenlét alól, és nem ritkán lehetőséget ad a szociális kapcsolataik ápolására, új kapcsolatok teremtésére” – összegzi a terapeuta.

Mivel a Gyermekgyógyító programban támogatott pályázatok, így a lovasterápia sem mozgat meg óriási tömegeket, a közösség szintjén zajló folyamatok apró lépésekben történnek, de Gáll Katalin szerint lényeges, hogy beindultak: „Bár a közösség formálása lassú és időt igénylő feladat, a szülők tanulnak a pozitív megerősítésekben. A hagyományosan minden évben megszervezett Nyílt Napon egyre több család vesz részt, fogyatékosággal élő és átlagos fejlődésű gyerekek és családjaik. Ezáltal alakul a

közösség, amely megtartó erő tud lenni akár a hétköznapi élet apró gondjaiban is. Megismerik egymást, ítékezés nélkül, szeretettel tudnak egymás gyerekeire figyelni más hétköznapi helyzetben is.”

A sikeres közösségi kezdeményezések számos más példájával is találkozunk a program tizenegy éve alatt. Karácsonkón (Piatra Neamț) például 2016-ban a Mézeskalács ház című pályázatban autizmus spektrumzavarral diagnosztizált gyermekek mézeskalácsot készítettek. A Haven Alapítvány szakemberei nemcsak abban jeleskedtek, hogy az autizmussal küzdő gyermek automatizmusait (repetitív, sablonos, ismétlődő mozgások) a mézeskalács-készítésben konstruktívan hasznosították, hanem abban is, hogy a gyermekek által készített ízletes édességet a helyi cukrászdával együttműködve árusították. Ezáltal sikerélményhez jutottak a gyermekek, és megmutatták, hogy ezek a sajátos nevelési igényű gyermekek a közösség hasznos, mitöbb produktív tagjai tudnak lenni.

Piaci árusításra alkalmas termék számos más városban is készül, ezek közül egyesek a MOL Gyermekgyógyító programban készültek, mások pedig ezen kívül. Zilahon délutáni

foglalkoztató tevékenységek során táskákat fonnak és különféle dísz tárgyakat készítenek fogyatékkal élő gyermekek és fiatalok, Nagyváradon és Szatmárnémetiben gyertyaöntéssel foglalkoznak. Iași megyében két iskolában is létesült agyagozó műhely a program támogatásával, sőt, a Vatra Pașcanilor Alapítvány egyik pályázata nyomán az agyagozó műhelyben végzett tevékenységek opcionális tantárgyként bekerültek az iskola tantervébe is.

Tabuk ellen: a gyermekkori haldoklás és halál

A gyermekgyógyító program célja eljutni minden régióba, minden sajátos célcsoporthoz, pszichoszociális rehabilitációs, emocionális vagy művészetterápiás programokkal segíteni és életminőséget javítani ott is akár, ahol sokan azt hinnék, hogy csak halál és gyász van, illetve ezt a problematikát is bemutatni a közösségnek, hiszen a hospice ellátás társadalmi kérdés is, habár a hátrítás, tabusítás sokszor előfordul még a segítő foglalkozású szakemberek között is, aminek negatív következményeit az egyébként is nehéz helyzetben lévő érintettek kénytelenek viselni.

Annál is inkább fontos ez, mivel nagyon sok súlyosan beteg gyermek életét már évekként, sokszor évtizedekkel meg tudják hosszabbítani, ezért az a cél, hogy ezeket az éveket megtöltsék örömmel, tartalommal, hogy élhető életet tudjanak élni a gyermekek, a család és a gyermek ne váljanak teljesen elszigeteltté, magányossá, kirekesztetté éppen a legnagyobb nehézségek idején. A gyermekek a különböző fejlődési szinteken másképp és másképp értelmezik a halált. Életkorukból adódóan is kérdeznek felőle, tudni akarnak a halál és egyúttal az élet titkáról. Ha a felnőttek felkészületlenül állnak vele szemben, válasza képtelenül, a gyermek egyedül marad félelmeivel, szorongásaival, mely helyzet jelentősen megnöveli szenvedéseit, magára maradvával azokkal.

A halál témája ugyanakkor egy olyan téma, amely minden embert érint, hiszen minden ember találkozik a veszteséggel, halállal, gyásszal. Ennek ellenére az a jellemző, hogy a hétköznapi emberek többsége előtt általában még mindig tabu a halálról beszélni, hát még egy ilyen megindító, sokakat érzékenyen érintő témáról, mint gyermekek életvégi ellátása, méltóságos halálra való felkészülése, felkészítése.

Ezért is fontos, hogy ezen egyesületek olyan nyíltan és őszintén beszéljenek

tevékenységükről, ahogyan ezeknek a pályázatoknak a bemutatása során teszik. Nagyon fontos lenne, hogy ez a téma természetes legyen, illetve minél több olyan kezdeményezés születne, amely támogatja azon egyesületek munkáját, amelyek ezt a célcsoportot segítik, és akik tesznek azért, hogy a halál iránti attitűdök változhaszanak. Az életet fenyegető betegségben szenvedők helyzete, állapota ne maradjon megnevezhetetlen, szégyenletes, melyről nem illő beszélni. Az élete végső stádiumát járó beteg, még ha gyermek is, tarthassa meg a kezdeményezés jogát ellátását illetően, pszichoemocionálisan és spirituálisan is kaphasson segítséget családtagjaival együtt, megelőzve így a családtagok közötti kommunikációs gátak kialakulását, ugyanakkor erősítve a kapcsolódást, a biztonságérzetet. A „hospitalizálódás” (kórházi, mechanikus, terminális „esemény”), izolálódás (a beteg vagy a haldokló kerülése, a tőle és családjától való eltávolodás) és „deperszonalizálódás” (a rítusok által elősegített gyász munka elmaradása) helyett alakulhasson ki nyílt kommunikáció szülő, tágabb család és gyermek; szülő, gyermek és orvos; illetve szülő, gyermek és tágabb környezet között a felelősség, valamint nehézségek kapcsán.

A Gyermekgyógyító program által már sok éve támogatott egyesületek közül mindegyik úttörő, hiánypótló, kiemelkedő minőségű munkát végez, amely több száz gyermek és hozzátartozóik életét, búcsúzását változtatja meg, jelentősen javítva azt minőségileg. A nagyváradi Hospice Emanuel és a bákói Hospice Lumina egyesületek célcsoportját az életet veszélyeztető betegségekkel küzdő gyermekek, az ő testvéreik, illetve haldokló felnőttek gyermekei képezik. A Hospice Emanuel Egyesület szolgáltatásai kórházlátogatások, otthoni látogatások, otthoni kezelések, táborok formájában valósulnak meg, míg a Hospice Lumina Egyesületnek sikerült megépítenie az ország első palliatív ellátását nyújtó regionális kórházát, hospice-házát.

A tevékenységek célja a fájdalom, szorongás, tehetetlenség érzésének csökkentése, az élet utolsó szakaszának örömmel és értelemmel való megtöltése, a halálra való felkészülés, a hagyatékkészítés, valamint annak az üzenetnek a közvetítése, amelyet Daria Barna fogalmazott meg az *Az életed megváltotta a világot* című pályázatuk kapcsán, azt, hogy minden élet, bármily rövid is legyen az, számít, és megváltoztatja a világot.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a MOL Gyermekgyógyító programban támogatott pályázatok hozzájárulnak a sérült gyermekek és családtagjaik ellenállóképességének, rezilienciájának növeléséhez, életminőségük javításához. Tevékenységük eredményeként számos felismeréssel gazdagodik maga a gyermek, aki ráébred, hogy nemcsak fogyatéka van, hanem számos olyan képessége is, amelyből építkezni tud. Sok szülő a nehézségek dacára fel tud emelkedni, és arról számol be, hogy a sérült gyermek nevelésével ő maga is változott, személyiségében, emberségében gyarapodott.

Elismeréssel adózunk azoknak az egyesületeknek, amelyek beteg vagy fogyatékkal élő gyermekekkel és hozzátartozóikkal foglalkoznak.

Elismeréssel adózunk azoknak az egyesületeknek, amelyek beteg vagy fogyatékkal élő gyermekekkel és hozzátartozóikkal foglalkoznak, valamint azoknak a szakembereknek, akiknek fáradságos munkájára és szaktudására építve a Gyermekgyógyító programban közreműködő szervezetek minőségi szolgáltatásokkal segítik a rászorulókat és a közösség életét, és ezáltal évről évre emelik a program színvonalát. Odaadásuknak köszönhetően ez a különösen sérülékeny réteg láthatóvá válik mindannyiunk számára, és megismerve őket nemcsak gazdagabbak leszünk egyénileg és társadalmilag, hanem adott esetben érzékenyen és konstruktívan tudunk feljűk fordulni. Zárszóként Vargancsik Iringót idézzük: „A speciális nevelési igényű, vagy fogyatékos gyerekeket támogató programok nem a nagy számokról szólnak, hiszen a hosszú távú integráció sok apró lépésben valósul meg. Ezek az apró lépések, amelyek például a MOL Gyermekgyógyító program segítségével is létrejönnek, mind egy-egy szál abban a szociális hálóban, amely arra hivatott, hogy mindenkit megtartsa, értékékként kezeljen, bármilyen adottságokkal, háttérrel, lehetőségekkel rendelkezik”.

A cikk megírásában közreműködött Kővári Júlia újságíró.

Esély a túlélésre

Az

egyetlen lehetséges út Európa és az emberiség megmentésére, hogy visszafordulunk és megismerjük a néphagyományból, hogyan elégítették ki eleink alapvető szükségleteiket, ezzel évszázadokon át biztosítva fennmaradásukat és gyarapodásukat – vallja Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató, tanszékalapító egyetemi tanár, a rendszerváltás első művelődési és közoktatási minisztere. A több száz könyvet, tanulmányt és publikációt jegyző Széchenyi- és Príma-díjas tudóssal a túlélés lehetőségéről, így a művészet és a népművészet 21. századi jelentőségéről beszélgettünk.

Barta Boglárka: Sokan idejétmúlnak tartják a néphagyományt, sőt, megkérdőjelezik magának a néprajztudománynak a létjogosultságát is. Hogyan látja a művészet, benne a népművészet szerepét, jelentőségét a 21. században?

Andrásfalvy Bertalan: A művészet a mai ember számára leginkább azt jelenti, hogy az iskolában megtanulja, ki volt Leonardo, Munkácsy és Liszt, majd később, ha az ideje engedi, elmegy egy múzeumba, ahol megnéz egy kiállítást, esetleg elmegy egy hangversenyre, ahol pedig meghallgat egy énekest. De ezek az úgynevezett művészetkedvelők, illetve a művészeti iskolát végzett művészek mindössze a lakosság pár százalékát teszik csak ki. Holott, és ezt bátran ki merem jelenteni, a művészet nemcsak szükséglet, de létszükséglet is egyben. Hajlamosak vagyunk ugyanis elfelejteni, hogy az élelem, a lakhatás és ruházkodás mellett nem élhetünk emberi kapcsolatok nélkül sem. Az emberi kapcsolatok megteremtését és működtetését, vagyis az emberi szeretet kifejezését nem a mostanában abból élő emberek (írók, költők, színészek, muzsikusok, festők) alakították ki, és éltek belőle foglalkozásszerűen, miután kitanulták annak módját, hanem minden ember. És nem csupán alkalmanként, hanem hozzátartozott a mindennapi élethez.

BB: Vagyis, ha jól értem, azzal, hogy eltávolodtunk a művészettől és a népművészettől, saját életünket, létünket veszélyeztetjük?

AB: Tulajdonképpen igen, hiszen a művészet hiánya az elidegenedéshez vezet. A mai világban pedig a szeretetlenség és a kapcsolatnélküliség uralkodik. Kopp Mária professzorasszony számos nemzetközi statisztikai adat alapján kimutatta, azért, hogy Magyarországon az európai

átlaghoz is viszonyítva többen halnak meg szív-, emésztőszervi és daganatos megbetegedésben, illetve az átlagéletkor is alacsonyabb, főként a hiányos emberi kapcsolatok a felelősek. A közéletet is egymással haragban lévő pártok, közösségek alakítják, nehéz az együttműködés, összefogás is. A mára már szétesett paraszti világban a kapcsolat, a közösséget teremtő művészet, a művészeti alkotás végigkísérte minden ember életét a csecsemőkortól egészen a halálig.

BB: Hogyan képzeljük el ezt a művészetre való nevelést, az azzal való együttélést a hagyományos paraszti társadalomban?

AB: A gyermek a művészet, vagyis a szeretet nyelvét természetes módon sajátította el legelőször is az édesanyjától. Amikor egy gyermek megszületett, az édesanyát minden házi munka alól felmentették, mindenben kiszolgálták, nem dolgozott, kizárólag a csecsemővel foglalkozott. Nem a család, hanem a legjobb barátnői közül még a férjhezmenetele előtt kiválasztott mátká vette át a feladatköreit. Így a mátkából lett a komaasszony, a gyermek keresztanyja, aki főzött és takarított is helyette, és minden nap hozta az egész családnak a komakosarat, a több fogásos ebédet. A mátká kiválasztása még az anya leánykorában történt, úgy, hogy a fiatal leány húsvétkor festett tojásokat küldött annak, akit mátkának szeretett volna felkérni. Ha a kiválasztott vállalta a feladatot, kicserélte a tojásokat a saját hímes tojásaival, és süteményeivel. Az édesanya és a csecsemő kapcsolata először sosem racionális, hanem testi kapcsolat, mely a gyermek számára szintén alapvető szükséglet, ezért ha fizikailag keveset érintkezik az édesanyjával, egész életére sérülté válhat. Kísérletek bizonyítják, hogy ez a testi kapcsolat

A mára már szétesett paraszti világban a kapcsolat, a közösséget teremtő művészet, a művészeti alkotás végigkísérte minden ember életét a csecsemőkortól egészen a halálig.

anya és kölyke között az állatoknál is életfontosságú. Ha a macskaanyát csak szoptatni engedik, de játszani a kölykeivel már nem, azok hamarosan elpusztulnak daganatos bajban. Az anya-gyermek közti első nem testi kapcsolat már maga is művészet. A művészet pedig nem más, mint utánpótlás. Így az anya éppen úgy utánozza a gyereket, ahogyan a gyerek utánozza őt, természetes módon sajátítva el ezzel a szeretet nyelvét, a mosolygást, érintéses játékot, ringatást. Néhány hétre a szülés után az édesanya felerősödvé, újból átveszi munkakörét, mert elmaradnak a komakosarak is. Ekkor sem szakad el gyermekétől, hanem szorosan testéhez köti azt a külön erre a célra szőtt kendővel, és így megymosni, kapálni, piacozni. A gyermek szoros anyjához szorító kötés minden nép hagyományában megtaláljuk. Láttam képet, a szorosan gyermekét magára kötő, kapáló néger asszony fényképét, és saját szememmel ugyanígy felszerelt sváb menyecskéket, amint még az 1960-as években tejtermékeket hoztak a pécsi vásárcsarnokba.

BB: Mi lett a koma szerepe a gyermek ágyas időszak elmúltával?

AB: Szerepe nem szűnt meg, hiszen ő lett a gyermek keresztanya. Ezt a kapcsolatot minden évben úgy jelezte, hogy húsvétkor maga festette hímes tojásokat tett egy hímezett kendőbe, és ezzel ajándékozta meg keresztgyermekét. De részt vett a keresztleánya nevelésében, felelős volt az erkölcséért, ő vitte el először búcsúba is. Násznapasszonya lett a lakodalmának, ő vetette meg a nászágynak, majd bizonyította keresztleánya szüzességét. Nálunk, de a szomszédos országokban is az volt a szokás, ha egy asszony meghalt, halálos ágyán csak akkor kulcsolták össze mellén a kezét, ha azzal keresztgyereket is tartott víz alá. Többek között ez is azt mutatja, hogy az emberi kapcsolatok milyen fontos életszükségletek voltak a hagyományos műveltségben. Mert tulajdonképpen a szereteten, az emberi kapcsolatokon, illetve ezek kifejezőeszközén, a művészetben múlik az egyén egészsége, a társadalom és a népek közti béke.

BB: A művészeti nevelés tehát nem luxus, hanem alapvető szükséglet. Ha pedig a mikéntjét szeretnénk megtanulni, vissza kell nyúlnunk a néphagyományig, mely szoros kapcsolatban volt a természettel és a Teremtővel is. A hagyományos paraszti világ azonban mára szinte teljesen eltűnt, mi az, amit mégis át lehetne menteni belőle?

AB: Arról valóban szó sem lehet, hogy szóról szóra átvegyük vagy lemásoljuk a paraszti, hagyományos művészeti

Andrásfalvy Bertalan a Gyöngy a sárban című dokumentumfilm forgatásán

gyakorlatot és eszközöket, ám a mai körülményekhez igazított utánpótlásról igenis gondolkozhatunk. Például az iskolai rajzórán ne csak valamilyen kitett tárgyat tanuljunk meg lemásolni a papírra, hanem ismerjük meg a magyar népi díszítőművészet csodálatos gazdagságát mintákban és szerkesztésben, és vegyük rá a gyermekeket, hogy a maguk kezével és gondolatai szerint díszítsék a rajzlapot. Vagyis nemcsak másolni kellene, hanem egy díszítő nyelven újat alkotni. Így a gyermek egyszerűen kirajzolhatja magából azokat a feszültségeket, melyeket szavakkal nem tud elmondani. Pécssett például Plathy István, az állami gyermekotthon volt igazgatója az ormánsági festett minták megismertetése után rajzoltatott a gyermekekkel. A már többször is öngyilkosságot megkísérelt, kezelhetetlen árva gyermek kirajzolta magából sorsát, és ma hűséges munkatársa meszterének a Csontváry Műhelynek nevezett körben. Ezen kívül ma már több iskola is – Pécs, Kecskemét, Göd, Győr, Fót – foglalkozik a népművészet különböző ágazataival a gyakorlatban, melyek már többször is tanácskozásokon és kiállításokon mutatták be alkotásaikat.

BB: Tulajdonképpen ez lényege a művészetterápiának.

AB: Merthogy minden bánat ellenszere az, ha meg tudjuk fogalmazni, és valamiképpen a felszínre juttatni azt, ami a lelkünket nyomja. Ebben óriási segítségünkre van a néphagyomány, amelynek kincsei talán nálunk a leggazdagabbak egész Európában. Gondoljunk csak a népköltészetre, a balladáinkra, melyekben olyan etikai parancsok vannak elrejtve, amelyek egy-egy élethelyzetben kapaszkodót jelenthetnek számunkra. Vagy a

népmesékre, melyek lényege a jóra való biztatás, az önbizalom növelése, hiszen hiába vagy te a szegény, ráadásul a legkisebb fiú, ha van hited, és bátorságod, a királyokat és a sárkányokat is le tudod győzni. Vagy a népi játékokra, ahol nincsen győztes és legyőzött, minden versengés ki van zárva, a lényeg maga az együtt-lét, az együtt alkotás és annak öröme.

BB: Hol romlott el minden, mikor, mivel kezdődött a hagyományoktól való eltávolodásunk, elidegenedésünk?

AB: Több száz évvel ezelőtt, amikor Werbőczy kitagadta a parasztságot a nemzetből azzal, hogy a honfoglalók utódai csak a nemesek, így a magyar paraszt idegen. Ebből ered az is, hogy máig nem a magyar történelmet, hanem a magyar rendi nemzet történelmét tanuljuk az iskolákban, mindent a leggazdagabb földesurak szemüvegén keresztül ítélünk meg. A parasztság történetének igazi feltárása még várat magára, holott ők voltak azok, akik ha kellett, így például Nándorfehérvárnál is, érdek nélkül megfordították a történelmet. Amikor azonban kizárták őket, és az urak a saját önző érdekeiket képviselték, akkor jött Muhi, Mohács, Világos és Trianon, melyek a belső viszályok miatt következtek be, nem pedig azért, mert az ellenfeleink annyira erősek voltak. Az összefogás legyőzhetetlenné tett volna és ténne ma is bennünket. A paraszti közösségeket végül Mária Terézia úrbéri rendezése tette tönkre végérvényesen, hiszen elvette tőlük a kollektíve használt legelőket, erdőket és tavakat, és azokat a földesúr gazdaságához csatolta. A földesúri gazdálkodás aztán már csak a mennyiségre koncentrált, nem az önfenntartás, hanem a profit lett a lényeg. Ma ez uralkodik a világ gazdaságában mindenhol.

BB: Mi lehet a jövő útja a mai Magyarországon, és egyáltalán a világon?

BA: Paraszti lét egyben életforma és emberi szükséglet is, hiszen a természettel való közeli kapcsolat egészségesebbé teszi az emberi kapcsolatokat is. Minden természeti környezettől elszakított társadalom fogy, így Európa is, ahol a földműves-kisgazda lakosság nem éri el a tíz százalékot. Ugyan új és megváltozott körülmények között, de mégiscsak a létfontosságú emberi kapcsolatokat kell feléleszteni, ezt segítené a hagyományos művészeti oktatás, illetve a hagyományok ápolása és megélése. Ez mentheti csak meg Európát a teljes elidegenedéstől, vagyis a kihalástól.

(Magyar Krónika, 2020. áprilisi lapszám)

Nagy Emőke

Katolikus egyházi kiállítótér a Szent Mihály plébánia tulajdonában

Az

Ars Sacra Claudiopolitana Egyházművészeti Kiállítótér 2018 augusztusában nyílt meg Kolozsváron, a Szent Mihály plébániához tartozó kiállítótérként. Ennek ötlete a 2017 decemberében elhunyt Kovács Sándor főesperes idején merült fel, aki arra törekedett, hogy a létesítmény mihamarabb fogadhassa a tárlatokat és a látogatókat. A megnyitó Kémenes Lóránt Zoltán főesperessége idején volt a Kolozsvári Magyar Napok keretében. Az egyházi múzeumok, kiállítótérek sora így teljessé vált, lévén, hogy abban az évben két hasonló intézmény is megnyílt: egy az unitárius felekezet keretében, egy a katolikus egyház berkeiben. Mint tudjuk a református múzeum is egy évvel azelőtt, 2017-ben nyitotta meg kapuit a reformáció 500 éves jubileuma alkalmával.

A kiállítótér részint állandó tárlatnak (katolikus egyháztörténeti emlékek), részint időszakos, modern tárlatoknak ad helyet. Az állandó tárlat megszervezése, berendezése a Gyulafehérvári Érsekség fő-művészettörténésze, Hegedűs Enikő munkáját dicséri.

Az *Ars Sacra Claudiopolitana* Egyházművészeti Kiállítótér tehát részint Kolozsvár katolikus egyházi művészetébe kíván betekintést nyújtani. Ezen belül is elsősorban a Szent Mihály-templom és a piarista (volt jezsuita vagy egyetemi) templom tárgyi emlékeit sorakoztatja fel a látogatók előtt.

A katolikus kiállítótér megnyitása hiánypótló, a Szent Mihály-templom története ugyanis szorosan kapcsolódik a város múltjához és jelenéhez. A város főterét, aminek múltja a középkorba nyúlik vissza, meghatározza a plébániatemplom impozáns méretű 14–15. századi épülete, ami egyben a város jelképévé is vált. Amint tudjuk

a plébániatemplom és környéke sokat alakult az idők során: a plébániatemplom köré épített 16. századi falat később, a 20. század elején, lebontották és Fadrusz János Mátyás király szoborcsoportja került 1902-ben a tér közepére, a templom déli oldalára. A főtér mai képét, kinézetét Pákey Lajos tervezte meg (hagyatéka az Unitárius Levéltárban található).

A főtéri Szent Mihály-templom hírnevéhez, az építészeti és művészeti értékei mellett olyan kiemelt jelentőségű világi és egyházi események is hozzájárultak, mint például Báthory Gábor és Bethlen Gábor erdélyi fejedelemmé választása, valamint Márton Áron gyulafehérvári püspökké szentelése (1939. február 12-én). Ugyanakkor számos országgyűlésnek adott otthont a 16–17. századok során.

A kiállítótér koncepciójához tehát elsődlegesen a plébániatemplom múltjának, történeti és művészettörténeti értékeinek a bemutatása tartozik. Emellett a katolikus gyűjtemény részét képezi a piarista templom emlékényaga. A piarista templom nem csupán kulturálisan képez egy egységet a plébánia egyházi múltjával, de adminisztrációja is a plébániatemplomhoz tartozik.

A plébániatemplom külső és belső építészeti szerkezetében mindmáig a középkori formát őrzi, ami a 14. század második felére nyúlik vissza és a 15. század közepén befejeződött gótikus stílust képviseli. A templom mai, külső képéhez ugyanakkor az északi homlokzathoz csatlakozó neogótikus torony (1837–1859) is hozzátartozik. A 17. században kétszer is leégett az eredeti, gótikus torony (1665, 1697), emiatt építették újra neogótikus stílusban a 19. század folyamán. Tárlatunk első termében tehát a

A katolikus kiállítótér megnyitása hiánypótló, a Szent Mihály-templom története ugyanis szorosan kapcsolódik a város múltjához és jelenéhez.

A katolikus kiállítótér termeiben az egyház múltjához kapcsolódó tárgyak és a modern művészet alkotásai egyaránt helyet kapnak. Forró Ágnes felvétele

főtér és temploma egykori kinézetére, a toronyépítésre vonatkozó tervrajzok és dokumentumok láthatók a 18–20. századból.

Emellett a plébánia levéltárában őrzött, igen értékes középkori dokumentumokból is kiállítottunk a plébániatemplom történetéhez és a város katolikus múltjához (a Szent Erzsébet ispotályhoz) kötődő dokumentumokat, pápai okleveleket. Történetünk tehát a középkortól a 20. század derekáig vezet végig a látogatót. Ebbe az időszámba nagyon jól beékelődnek a jezsuita és piarista szerzetesrendi iratok, valamint a jezsuita nyomdából kikerült könyvek.

A piarista vagy jezsuita, illetve egyetemi templom az erdélyi barokk építészettörténetben az első teljes mértékben barokk koncepció alapján megépült templom (1718–1724). A fennmaradt levéltári és kincstári anyagából láthatunk tárlatunkon, ami az iratok és a könyvek mellett liturgikus kegytárgyakat (miseruhák, serlegek stb.) vonultat fel a látogatók előtt. Mindez kiegészül számos, a plébániatemplom tulajdonában lévő, kegytárggyal. Külön kiemelném a piarista templom tulajdonában lévő kolozsvári vagy füzesmikolai Könnyező Madonnához kapcsolódó ún.

votív, vagy hálaadó tárgyakat és az ikonhoz kötődő írott anyagot, csodatárjegyzéket (17–18. századi emlékanyag). A Szent Mihály-templom és a piarista templom műemlékei (iratok, könyvek, kegytárgyak, oltárszobrok, festmények) Kolozsvár egyházi életének múltjára irányítják rá figyelmünket, arra a sokszínű hagyományra, ami meghatározta az idők során a különböző felekezetek egyházi művészetét.

A Szent Mihály-templom belső berendezése, liturgikus tere jelentős változásoknak volt kitéve az évszázadok során. A reformáció térhódításával a templom előbb evangélikus, majd református, és közel százötven évig unitárius használatban volt. Általában elmondható, hogy a reformáció felekezetei puritánabb liturgikus teret alakítottak ki templomaikban, mint a katolikusok. Ezzel magyarázható, hogy egy sem maradt fenn a plébániatemplom középkori oltárai közül. A középkori oltárok – a levéltári forrásokból ismert Szent Katalin- (1408), Szent Mihály- (1422), Krisztus Teste-, Szent János- (1459) és Mindenszentek-oltár (1475) – a reformáció térhódításával megsemmisültek. Fennmaradt viszont a plébániai levéltárban a Szent Katalin oltárra vonatkozó

alapító oklevél. A templom 1716-ban került vissza a katolikus felekezet tulajdonába, ami lehetővé tette liturgikus terének újbóli átgondolását. Antalffy János (Főoltár, 1725) és Bíró János plébánosok [Nagyboldogasszony-oltár (18. század első fele), Szent Család-oltár (18. század első fele), Háromkirályok imádása-oltár (1747–1750), Szent Katalin-oltár (1750), Szent Kereszt-oltár (1748–1756)] a kornak megfelelő barokk oltárokat rendeltek meg a korszak neves mestereitől.

A kiállítótér utca felőli részén a modern művészetnek adunk teret havi kiállítások keretében.

1725-ben Antalffy János plébános emeltetett főoltárt, amelynek Szent Mihály arkangyalt ábrázoló nagyméretű oltárképe maradt fenn. Az 1740-es évektől Bíró János plébános (1739–1761) a korszak neves erdélyi szobrászaitól, Johann Nachtigalltól és Anton Schuchbauertől rendelt oltárokat. Nachtigall egy, Schuchbauer öt oltárt készített, a templomban jelenleg is álló, faragott szószékén közösen dolgoztak (1740–1750). A szószék

Beszélgetés Forró Ágnes kiállításmegnyitóján. Balról: Tibori Szabó Zoltán, Forró Ágnes, Egyed Emese és Hegyi Johanna. A szerző felvétele

és egyes oltárok munkálatainál két tiri származású asztalosmester is részt vett. Az asztalos szerkezet elkészítését Severinus Pech, az aranyozásokat többnyire Grassler György és a nagyváradi származású Katzler András végezték.

**Nagy hangsúlyt fektetünk
a sokszínűségre,
és elsősorban a jelenkori
művészet és művészek
bemutatására.
Kiállításainkat olykor
más rendezvényekkel
is megspékeljük:
könyvbemutatóval,
borkóstolóval, zenével.**

A 18. században felállított oltárok – a Nagyboldogasszony-oltár (18. század első fele), a Szent Család-oltár (18. század első fele), a Háromkirályok imádása-oltár (1747–1750), a Szent Katalin-oltár (1750), a Szent Kereszt-oltár (1748–1756) – a Szent Mihály-templomot az erdélyi barokk szobrászat egyik legjelentősebb belső terévé alakították.

A templom 1950-es évekbeli helyreállítási munkálatai során Bágyuj Lajos építész több barokk oltárt eltávolíttatott. A szétbontott oltárok elemeit a toronyban és a plébánián helyezték el. Ezekből az oltárszobrokból és képekből láthatnak néhányat a kiállításon. Általuk érzékelhető a templom barokk

berendezésének művészi színvonala, amely csupán töredéke annak a látványnak, ami még az 1950-es évekig fogadta a templomba belépőket, és már csak archív (egykor a budapesti Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Fotótárában őrzött) felvételeken látszik.

A kiállítóteret utca felőli részén a modern művészetnek adunk teret havi kiállítások keretében. Modern művészeti tárlataink úgyszintén 2017-től, a megnyitástól kezdődően vannak. Ennek keretében számos rendezvény volt, amelyeknek jellege nagyon színes, a festészettől kezdődően, szobrászat, textilművészet, tűzzománc készítésű munkák és tárlatok mind megtalálhatók az események sorában. Ezen belül a Kolozsvári Magyar Napok keretében minden év augusztusában a Kolozsvár Társaság rendezvényének adtunk otthont (A Kárpát-medence kopjafái – 2017, Ady Endre emlékkiállítás – 2018). Ugyancsak évi gyakorisággal, szeptemberben a magyarországi Ars Sacra mozgalom keretében ugyanilyen témafelvetéssel csoportos kiállítások is vannak Sabău-Trifu Cristina szervezésében. E két rendezvényt leszámítva a téma és a művész megválasztásában mi magunk döntünk az év tárlatainak repertoárja tekintetében.

A modern művészetnek szánt kiállítóteret a megnyitás óta számos tárlatnak adott helyet.

Kiállításaink sorát Forró Ágnes meszeszerű pasztell-világa nyitotta meg (2018. november), ezt követően visszautazhattunk a 20. századi művészet derekára Bányai Éva emlékkiállításának köszönhetően (2018. december). Majd színes, többféle anyagra készült

munkái révén megismerhettük Tudoran Clara-Livia festett falapát és textilművészetét – kenyérsütő lapátjai és textiljei mind a kenyérsütés népi és vallásos világát idézték fel szimbólumvilágában (2019. február).

Vdovkina Anasztaszija a tűzzománc-mesterséget otthonról, Oroszországból hozta, apjának köszönhetően műveli. *Tűzképek* című tűzzománc-kiállítása mind a hagyományos orosz művészet, ikonfestészet, mind a modern, többféle alapanyagot (fa, réz, acél, kötél, színes üvegpor – a zománc alapanyaga) és formavilágot ötvöző művészetét ismerhette meg a kolozsvári közönség tavaly márciusban. Ezt követően zilahi művészek (Adorján Imola, Major Tímea, Keresztes József, Rózsa Róbert, Sepsi József, Szabó Attila, Szabó Vilmos, Vári-Váncza Edith) csoportos festmény-kiállításának is otthont adtunk Szabó Attila szervezésében (2019. április). A kiállításba rendhagyó módon könyvbemutatót és borkóstolót is beiktattunk: Bánffy Zsuzsanna daloskönyvét (Gáspár Attila szerkesztésében) szilágysámsoni borászok kóstolójával és vásárlási lehetőségével, valamint az éppen bemutatott könyvből válogatott szilágysági citera-muzsikával sikerült feldobni a hangulatot. Később László Dániel budapesti festőművész Mária út témakörben alkotott munkáit szemlélhettük meg. A festő a személyes élményeit, a bejárt útvonal tájait és kegyhelyeit vitte vászonra (2019. június).

A tavaly augusztusi Kolozsvári Magyar Napok után Nagy Enikő grafika- és tűzzománcművész életmű-kiállítása nyílt meg (2019. augusztus-szeptember).

Oklevelek, címerek a római katolikus kiállítóterben. Forró Ágnes felvétele

Nagy Enikő még a kommunizmus idején szovjetunióbeli látogatása és az ottani múzeumi élmények hatására, önerőből fejlesztette ki férje segítségével (Egri László, üvegművész) a tűzzománc technikáját kísérleti úton, és Kolozsváron elsőként. Gyönyörű alkotásai a népi és a vallásos motívumok világát idézik. Hagyományos technikával készült, rekeszzománc készítésű munkái egyedülállóak a maguk nemében.

Sipos László festőt nem szükséges bemutatni a kolozsvári közönségnek, festményeit több kolozsvári tárlaton is láthattuk, megcsodálhattuk. Tavaly októberi tárlatunkon *Kínálat az életműből* címmel összképet kaphattunk eddigi festményeiből és grafikáiból. Novemberi tárlatunk M. Lovász Noémi *Életérzések* tematikájú, speciális anyagra lenyomat technikával készült (jelly print) munkái, a színekben gazdag, elmosódott és egymásra tevődő formavilágával a kollázs-hatást nyújtják, holott nem kollázs-technikával készülnek (2019. szeptember).

Tavaly decemberi tárlatunk az orosz kultúrának adott teret. Nemzetközi jellegénél fogva több, emigrált orosz tűzzománcművész munkáit nézhettük meg (Olga Alekszandrova – Franciaország,

Olga Erokhova – Oroszország, Tóth Szvetlana – Magyarország), akikhez Kolozsváron élő, ugyancsak a szakmában dolgozó művészek is csatlakoztak (Egri András, Nagy Enikő †, Vdovkina Anasztaszija).

**Amint láthattuk,
kiállításaink nagyon
sokszínűek és majdnem
minden művészeti ágra
kiterjednek.**

A Tűzzománc Fesztivál keretében kétszer volt workshop. Ezek keretében ki lehetett próbálni és alapszinten elsajátítani a tűzzománc-készítés fortélyait (festett zománc, rekeszzománc). A fesztivál keretében felállított tárlaton mindkét technikával készült, formavilágát tekintve a hagyományosabb (népi, vallásos, mitologikus) motívumtól, az absztrakt kivitelezésig mindenféle munkával találkozhattunk.

Amint láthattuk, kiállításaink nagyon sokszínűek és majdnem minden művészeti ágra kiterjednek: festészetre, grafikára, szobrászatra, textilművészetre, tűzzománcra. Háttérbe szorult

viszont mostanáig a szobrászat egyéni kiállításként, illetve teljes mértékben a kerámia művészet. Ennek jobbára technikai okai vannak, kiállítóterünk a függeszthető képekre rendezkedett be mostanáig. De tervezzük egyéni kiállításként Kun Árpád György szobrász alkotásainak a bemutatását, Darvas Tünde festő, valamint a tűz témakörben minden tűzben készült alkotómunkája (kerámia, tűzzománc, üveg) kiállítását, miután újból megnyithatjuk kapuinkat.

Nagy hangsúlyt fektetünk a sokszínűsége, és elsősorban a jelenkori művészet és művészek bemutatására. Kiállításainkat olykor más rendezvényekkel is megspékeljük: könyvbemutatóval, borkóstolóval, zenével.

Rendezvényeinket minden média-hálón hirdetjük: nyomtatott újságban, folyóiratban, rádióban, internetportálokon (Transindex, illetve facebook oldalunkon). Az *Ars Sacra Claudiopolitana* Egyházművészeti Kiállítás facebook oldalán nem csupán eseményeinket lehet nyomon követni, hanem az erről megjelenő tudósításokat, írásokat is feltöltjük. Így mintegy kirajzolódik működésünk minden lépése, a múzeum profilja is egyben.

A zene és a többi művészet

Az öröm, a bánat,
az izgalom kifejezésre jut
a mozgásban, ez vezet el
a tánchoz.

A kik járnak képzőművészeti kiállításokra, tudják, hogy a megnyitójukat gyakran kísérik zenei fellépések. A templomokban a liturgia, az istentisztelet része a zene, az ének. Ez a jelenség természetesen tűnik, és az is. Az óskorban a mágikus gondolkodás korában az ének, tánc, színjáték, képzőművészet együttesen igyekezett hatni a természet erőire. Egyes primitív törzseknél ez ma is megtalálható. Csak a későbbi korokban váltak külön az egyes művészeti ágak.

Az ókori görög színházban a vers, a zene, az ének együttesen jelenik meg azért, hogy elérjék a megfelelő erkölcsi hatást. A keresztény egyházakban az ének, zene a liturgia szerves része lesz, és a gregorián dallamokban csúcsosodik ki. Erre hatott a környezet népzeneje is. Az orgonát Kr. e. a 3. században fedezték fel, és Kr. u. a 8. században került Európába. Az orgona az a hangszer, amelyik a legjobban kifejezi az égi kapcsolatot, a transzcendenciát. A gregorián zene állandó fejlődésen ment át kórusok, madrigálok, énekek,

miseciklusok formájában. A barokk korszak idején találunk oratóriumot, passiót, motettát is. A nevezetes zeneszerzők közé tartozik Claudio Monteverdi, Heinrich Schütz, Jean-Baptiste Lully, Arcangelo Corelli, Henry Purcell, Giovanni Battista Pergolesi, Antonio Vivaldi, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Händel.

Ludwig van Beethoven is írt egyházi zenét, a *Missa Solemnist*. Ezzel a művével meghaladja a liturgikus zene kereteit. Liszt Ferenc több oratóriumot és misét komponált. Így a *Szent Erzsébet legendája*, *Krisztus*, *Via Crucis* oratóriumokat és az *Esztergomi misét*. Wolfgang Amadeus Mozart is foglalkozott egyházi zenével, ilyen a *Requiem* is, de nevéhez fűződik az egyik korai opera, a *Varázsfuvola*. Az opera mint világi műforma máig megőrizte népszerűségét. Ezek az operák, mint Erkel Ferenc *Bánk bánja* már komoly társadalmi, nemzeti töltetet kaptak, ahogyan Giuseppe Verdi szerzeményei is. A zeneszerzők a balettkarok számára is alkottak zenekari műveket, és számos verset is megzenésítettek. A film megjelenésével a zene ebben a műfajban is fontos szerepet kapott, a drámai helyzetek kialakításában nélkülözhetetlenné vált. Visszatérve a mindennapi élethez, látjuk, hogy a fő közösségi megnyilvánulásokon, mint az esküvőn és a temetésen is jelen van a zene. Falvakon még gyermekkoromban is nagyon sok háznál citera volt, amit a gyermekek gyakran pengettek. Feltehetően, alkalmi multságokon is gyakran szerepelt a citera. A kisgyermekek, kisbabák ösztönösen szeretik a zenét, zene hallatára önkéntelenül mozgatni kezdik magukat.

A képzőművészet és zene kapcsolata már nem annyira közvetlen, mint a vers és zene kapcsolata. Elsősorban azért, mert a zene időben játszódik, míg a festmény és szobor térben. Az idők folyamán azonban volt közeledés a két művészet között. Ilyen Modeszt Petrovics Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* című zongoraciklusa. Claude Debussy a francia impresszionista festők,

Kiállításmegnyitó a BMC galériájában

Benczédi Sándor: Muzsiküs

Suba László: Zene (fémplakett)

Pierre-Auguste Renoir és Edgar Degas hatására alakította ki új zenei stílusát. Hasonló a helyzet Arnold Schönberg és Igor Stravinsky zeneszerzőknél, rájuk is hatott a modern képzőművészet. Zenénkben lemondanak a tonális rendsmákról. Ugyanakkor a képzőművészet is alakul, mert a művészek elhagyják a természet másolását. A realista művészet meghaladásával új stílusok jönnek létre, expresszionizmus, kubizmus, szürrealizmus. A művészek keresik az elemi kifejezőeszközöket.

Érdekel, hogy mi az, ami a művészeteket közelebb hozza egymáshoz? Az öröm, a bánat, az izgalom kifejezésre jut a mozgásban, ez vezet el a tánchoz. A tánc a ritmusban nyilvánul meg a zenéhez hasonlóan. A görög tudósok, például Püthagorasz megfigyelték, hogy a természet és a kozmosz egyik fő jellemzője a ritmus, az ismétlődés. Az emberre, mint a természet részére ezek a törvények is kiterjednek. A természetben harmónia honol, amit az embernek is meg kéne valósítania az életében. A költészetben, akár a zenében, érvényesül a mérték, a ritmus és a harmónia. Ezért a versek megzenésítése könnyebben valósul meg. Visszatérve a primitív népekhez, tudjuk, hogy a mágiikus táncok alkalmával a szereplők

kifestették magukat, maszkokat is felhasználtak, amelyek a képzőművészethez tartozó tevékenységek. A modern művészet megjelenésekor tanulmányozták az alapvető kifejezőeszközöket. A színek használatánál a kontrasztok különböző formáit mutatták ki, valamint a harmonizálások lehetőségeit. A formák, vonalak esetében beszélhetünk a ritmusokról. Ezek a ritmusok elemi szinten a díszítőművészetben jelentkeznek, például a kerámiaedények díszítésében. A ritmus azonban a szobrászati és festészeti kompozíciókban is kimutatható. Az Akropoliszon épített Athéné templomon található domborműsorozaton, amely ünnepi felvonulást ábrázol kimutatható a ritmus szerepe. Érezni lehet a felvonulás ünnepélyességét, „zenéjét”. A festőművészek a kompozíciók kialakításánál törekednek a kiemelésekre, ami történhet színben és formában. Arra is törekednek, hogy a kép megtalálja az egyensúlyt, a harmóniát. Ha igazuk volt az ókori görögöknek, hogy az univerzum ritmusa áthatja az embert is, akkor az is igaz, hogy a képzőművészet és zene közel áll egymáshoz.

A modern művészetek tovább keresik a kapcsolatokat a zene és képzőművészet között, mert a kép és a zene

kölsönösen alakítja egymást. Ennek az együttműködésnek a lehetőségei több kiállításon is megvalósult már.

**Az ókori görög színházban
a vers, a zene, az ének
együttesen jelenik meg
azért, hogy elérjék
a megfelelő
erkölcsi hatást.**

Ma is alkalmazzák a zenével történnő gyógyítást. Ez azon a megfigyelésen alapszik, hogy az emberi agy igényli a ritmusokat. A dobpergés például gyógyítóan hat az autizmusra és az Alzheimer-kórra is. Egyes kórházakban fájdalomkezelés kiegészítéseként zenét használnak. Már az ókorban is használták a zenét gyógyításra Püthagorasz, de az ókori Kínában és Indiában is a nagy jelentőséget tulajdonították a zenének. Ahogyan azt is tudjuk, hogy a képzőművészet is felhasználható gyógyításra.

A kutatók egyöntetűen állítják, hogy a zene, a tánc, a szobor, a festmény az embert erősíti, és hogy a művészet az emberi egzisztencia szerves része.

Gaal György |

Egy kolozsvári tudós professzor hétköznapijai

Kolozsvárt 1919-ig a Márki–Szádeczky páros lett a történészek nemzedékeinek tanítómestere.

Márki Sándor (1853–1925)

Márki Sándor nevét három évtizeden át jóformán minden kolozsvári ismer- te. Alig volt olyan nagyobb esemény a városban, ahol ő ne jelent volna meg, s ünnepi beszédeit is gyakran hallhat- ták. A legnépszerűbb egyetemi taná- rok közé tartozott. Világ- és hatalom- változások, nemzedékek cseréje után, egy század elteltével napjainkban csak a történészek ismerik munkáit, s leg- feljebb az egyetem történetében ját- szott szerepét emelik ki. Csak kevesen tudtak róla, hogy Márkinak van egy forrásértékű kiadatlan műve, amelyet a család őriz, s amely föltétlenül meg- érdemli a nyomdafestéket. Ez a több mint félszázadon át vezetett kézirásos naplója, amelynek egy másolatát sike- rült a Békés Megyei Levéltárnak meg- szerezni, s a levéltár igazgatója, Erdész Ádám megkezdte annak előreláthatóan vagy négy-öt kötetet igényelő közzététe- lét.* E sorok írója először Gyarmati Zsolt 2002-ben írt, és 2005-ben gyűjteményes kötetében (*Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán*) közzétett dol- gozatából értesült a napló igen értékes adathalmazáról, pedig ő csak a polgá- ri otthon tükröződését kutatta a napló egy évtizedes anyagában: *Polgári ott- hon a Márki-napló tükrében (1892–1902)*. Már ebből kitűnt, hogy a napló mind az egyetemtörténet, mind pedig a város- történet szempontjából nélkülözhetet- len forrásmunka.

Márki Sándor (1853–1925) életútja pél- dázza, hogyan nyílik meg a tehetséges fiatalok előtt a felemelkedés lehetősé- ge a kiegyezés utáni időkben, mint jut- hatnak el akár a legmagasabb tisztsé- gekbe. Nem álltak mögötte befolyásos rokonok, nem volt, akiktől támoga- tást vagy legalább bizalmas tanácsot kapjon. Mindenért meg kellett har- colnia. Egyénileg szerezte az elismerést és a hírnevet. Az édesapa, Márki János (1813–1892) egész életét az Almásy grófok szolgálatában töltötte, Kétegyháza volt

uradalmi gazdatiszt, majd 1857-től sar- kadi tiszttartó. Feleségétől, Zay Júliától (1817–1876) tíz gyermeke született, akik között Sándor hetediknek látta meg a napvilágot. Gyermekkorra Sarkadhoz, s így az Alföld keleti széléhez kötődött. Rokonsága is a környező falvakban, vá- rosokban élt. Bihar megyében, Békés megye határán laktak, úgyhogy Nagy- várad és Gyula számított tájékozódási központjuknak.

Sándor életében a világháborúig az egyetlen törést az okozta, hogy a diák- folyóiratba írt bíráló cikke miatt 1869 májusában kicsapták a nagyváradi pre- montrei gimnáziumból. Így aztán Po- zsonyban folytatta tanulmányait, majd Pesten a kegyesrendiekénél szerzett érettségét. 1872-től a fővárosi egyetem bölcsészeti karán tanult. Már itt bibliog- ráfiai folyóiratot szerkesztett *Irodalmi Értesítő* címmel. 1876-ban szerezte meg történelem–földrajz szakos tanári dip- lomáját, 1878-ban pedig a doktorátust. 1877-től tíz éven át az aradi főreál gim- náziumban tanított. Itt alapított csalá- dot: 1878-ban vette feleségül a helybéli polgárcsaládból származó Spilka Juli- annát, aki a következő évben megszülte egyetlen gyermeküket, Máriát. Rövide- sen Márki Arad egyik legbecsültebb ta- nárává vált. Innen küldte tanulmánya- it a fővárosi szakkönyvtárakba, hosszas kutatással megírta első nagy munká- ját *Dózsa György és forradalma* cím- mel (1886), amely új szempontok szerint vizsgálta az eseményeket, s ezért vi- tát keltett. Őt kérték fel Arad vármegye millenniumi monográfiájának a meg- írására. Ott volt a Kölcsey Egyesület alapítói közt, utóbb alelnökné, majd tiszteletbeli tagnak választották. Ő volt a gimnáziumi könyvtár, majd a múze- um őre. A tudományos élet fő sodrába csak Budapesten kerülhetett be, ezért 1886-ban áthelyeztette magát a főváro- si VII. kerületi gimnáziumba. 1887-ben a budapesti egyetemen magántanárá

habilitáltak. Rendre ő volt az iskolákban használt történelem és földrajz tankönyvek jó részének a szerzője, ez anyagi szempontból is hasznot hajtott. 1891-ben pályázott a fővárosi egyetemen és a kolozsvárin is tanszék elnyeréséért. Az utóbbi helyen ekkor választották meg pályatársát, Szádeczky Lajost a magyar történelem professzorául. A pesti egyetemre viszont a kolozsvári történészprofesszor, Láncki Gyula pályázott át sikerrel, s így megürült a kolozsvári egyetemes történelmi tanszék, amelyet aztán 1892-ben Márkival töltöttek be. Ez az év abból a szempontból is fordulót jelentett életében, hogy hegedyszeri próbálkozására megszerezte az MTA levelező tagságát.

Kolozsvárt 1919-ig a Márki-Szádeczky páros lett a történészek nemzedékeinek tanítómestere. Mellettük az ókori történelem tanára, Schilling Lajos és a régész Pósta Béla játszott még valamelyes szerepet. Márkit azután a legtöbb itteni egyesület, társaság tagjai közé fogadta, tisztségekbe választotta. A Középiszkolai Tanárok Köre megalakulásakor, 1897-ben őt tisztelte meg az elnökséggel. Az egyetemi életben is szerephez jutott, többször dékánnak, majd rektornak is megválasztották. A Tanárképző Intézetben ugyancsak katedrát kapott. Miután a kolozsvári egyetemet a románok 1919-ben „átvették”, s a magyar tanárokat elbocsájtották, Márki a legtovább kitartók között volt, az itteni Református Tanárképző Intézetben is tanított, sőt ennek elnökéül választották. 1921 júliusában végül ő is Szegedre ment, s elfoglalta katedráját. Ott adott elő haláláig.

Ennek a hosszú életútnak az 1873-tól 1925-ig terjedő szakaszában Márki naplót vezetett. Nem csak a fontosabb eseményeket jegyezte fel, hanem naponta beírta, mi történt vele, körülötte, kitől mit hallott, hogy érezte magát, a családjában milyen események történtek. Néha a napi bejegyzések csak két-három sorosak, néha oldalakat tesznek ki. Végül is több mint fél század történetét örökítik meg – saját szemszögből megítélve. Eddig csak az 1903-ig készült feljegyzések kerültek kötetbe. Erdész Ádám előszavából tudjuk, hogy a napló egy kötege *Metamorphosis Transsylvaniae* címmel az 1918 és 1921 közötti eseményeket rögzíti különösen részletesen. (Ebből különben Erdész előzetesen is közölt részeket a *Korunk* 2018. évi utolsó három számában.) A napló szövegét a sajtó alá rendező a mai helyesírásigazította, a rövidítések többségét feloldotta, a családnevek írását egységesítette. Nemcsak megtartotta a Márki által írt lábjegyzeteket (mert a szerző

utólag olvasgatva naplóját néhol pontosított, helyesbített), hanem ő maga más számozással fűzött kiegészítéseket s főleg bibliográfiai utalásokat a szöveghez. A név- és helynévmutatót az utolsó kötet végén ígéri, igazán csak akkor lesz használható a kiadvány. Remélhetőleg egy családfát is mellékel, mert szinte lehetetlen másként számon tartani a sok rokon kapcsolatát a naplóíróval.

A sűrűn szedett teljes szöveg végigolvasása roppant időigényes, aligha fognak sokan heteket rászánni az átböngészésére. Annál többen fogják viszont dátumhoz vagy névhez kötve keresni Márki feljegyzését egy-egy eseményről, emberről. Mi itt főleg a második kötetben felbukkanó adatokra, élményretekere, korjellemző vélekedésekre szeretnénk a figyelmet felhívni.

Az olvasóban e sok társasági eseményről olvasva felmerül a kérdés, hogy mikor is kutatott, dolgozott az egyre elismertebb tudós?

1892 őszén a 39 éves Márki a maga kis háromtagú családjával költözött Kolozsvárra. Rajongással szerette feleségét, Juliskát és kislányát, akit többnyire Marciként emleget. Akkoriban szokatlan volt, hogy a családban csak egyetlen gyermek legyen. Eleinte várták is Miklóská világra jöttét, de aztán nincs magyarázat arra, hogy miért nem született meg, vagy miért nem volt több testvér. A feleséget viszont Budapesten Tauffer Vilmos, Kolozsvárt Szabó Dénes nőgyógyász professzor operálta, úgyhogy itt kell keresnünk az okot. Márki családja nemi vonatkozásairól a kor szemérmességének megfelelően hallgat. Ötszáz lakást béreltek a Trencsin tér sarkán (amely akkor a Külső Magyar utcához tartozott) a református egyházkerület házában. Ezt az épületet Plihal Ferenc építtette szálloda részére, de csődbe jutott, s így megvette az egyház a megnyitandó teológia székhelyéül. Hanem a város határozatot hozott, hogy itt egy bekötőutcat nyitnak az épülő Tanítónőképző felé, úgyhogy a házból levágtak egy részt. Így már nem felelt meg a teológiának, s benne bérlakásokat alakítottak ki 1892-ben, úgyhogy egy régebbi ház éppen felújított részébe költöztek: két szoba ablakai a térre néztek, a többié a kis (utóbb Eötvös, ma Konstanca) utca felé. A lakásnak nem volt fürdőszobája, s kamaráját is csak ideiglenesen

létesítették, konyháját egy folyosóról lehetett megközelíteni, az illemhely pedig elég messze, a folyosó végén feküdt. Márkiék többször is módosítottak a helyiségek beosztásán. Mindenesetre volt ebédlő, szalon, hálószoba, vendégszoba és dolgozószoba benne. Az akkori idők Kolozsvárján kényelmes lakásnak számított. Hiszen még alig épültek a modern elvárásoknak megfelelő bérpaloták fürdőszobával és cselédszobával. Nem volt villanyvilágítás és vízvezeték sem a városban.

A háztartás vezetése a feleségre hárult, de a tényleges munkát egy szakácsné és egy cselédlány végezte. A feleség fő tevékenysége a hímzés volt. A kislányt beírtatták a közelben működő, De Gerando Antonina vezette Felsőbb Leányiskolába. Próbáltak társalkodó-nevelőnőt is alkalmazni melléje, akitől franciául, németül tanuljon, végül nem találtak megfelelő személyt. A házban gyakran fogadtak szállóvendégeket is, s bármikor ebédet, vacsorát kaphatott egy váratlanul betoppanó. Ahogy Marci felcseperedett, megjelentek a gavallérok, rendszerint ketten-hárman forgóldtak a házban. Egy baleset is történt: az egyik gavallér a kibédi eredetű cselédlányt teherbe ejtette, úgyhogy ezt gyorsan hazaküldték, a fiatalembert kitiltották otthonukból. Aztán vállalták a keresztszülőséget. A névnapokat, születésnapokat igen rendszeresen népes társasággal ünnepelték meg, a karácsony is társasági esemény volt. A napló pontosan felsorolja az ajándékokat, amikkel egymást meglepték. A nők általában kézimunkát adtak ajándékba, s ezüstneműt, ékszereket kaptak. Márki évről évre megemlékezett a szülei évfordulóiról is, haláluk napján és halottak napján koszorút küldött sírjaikra. A család időnként sétálni ment a város külső negyedeibe, sőt vasárnaponként kirándulgattak is a környékre. Nyáron, a vakáció idejében nagyobb utakat tettek, néha csak valamelyik belföldi fürdőre, néhányszor azonban európai vonatos körútra vállalkoztak. Rendszerint hazatérőben megálltak Sarkadon. Maga Márki külön is utazott pár alkalommal külföldi kongresszusra.

A korabeli társasági életéről szóló beszámoló különösen érdekesek. Az első kolozsvári éveken szinte állandóan valahol sörözve, bankettezve töltötte az estéket. A tanártársak majd' mind egyikének megünnepelték a névnapját, esetleges kitüntetését, gyermeke születését, elbúcsúzását. Továbbá minden kari gyűlést, értekezletet, megbeszélést vendéglőzés követett. Néha az asszonyokat is meghívták. Rendszerint éjfél

utánig ültek együtt. Felépítésétől, 1895 végétől a New York szálló kávéházában volt a professzorok törzsasztala, délutánonként órákat töltöttek itt. A közös alkalmakon hallottakat, anekdotákat is rögzíti naplójában Márki. Nagyobb események után a banketteken se vége, se hossza nem volt a köszöntőbeszédeknek, ezek felsorolását szintén megtaláljuk. Az évtized vége felé egyre ritkulnak a mulatozások; a legjobb baráttal, Szádeczky „Lajcsival” azért szűnt meg az összejárás, mert a feleségek nem egyeztek.

Márkit beválasztották az igazságszolgáltatásban részt vevő esküdtek közé. Elmeséli a perek lényegét és kimenetelét. Az 1894-es Memorandum-pernek is résztvevője volt. Eleinte a hozzá érkezett levelekről, az előfizetett folyóiratokról és lapokról évenkénti jegyzéket közölt. A korabeli Kolozsvár egyik fő szórakozási helye, a társadalmi élet központja a színház volt. A naplóból kiderül, hogy Márkiék is béreltek páholyt, de hiányzik a színházi élmények, rendkívüli előadások leírása, a színházlátogatás nem vált életük szerves részévé.

Az olvasóban e sok társasági eseményről olvasva felmerül a kérdés, hogy mikor is kutatott, dolgozott az egyre elismertebb tudós? A hajnalig is eltartó pezsgőzések után tudott-e másnap tanulmányt írni? Akkoriban az egyetemen nem volt a tanároknak dolgozószobája, úgyhogy a tudományos munkát lakásukon folytatták. Ehhez gazdag könyvtár állt Márki rendelkezésére, míg a korábbi években gyakran olvasunk arról, hogy a fővárosi és vidéki levéltárakban nyitástól zárásig oklevelek után kutatott, egyeseket lemásolt, adatokat gyűjtött. Ez Kolozsvárra költözését követően egészen háttérbe szorult. Jóformán csak összegezett, szerkesztett. Írta és átdolgozta tankönyveit, amelyeket minduntalan a tantervhez kellett alkalmazni. Fejezeteket írt magyar és világtörténelmi kompendiumokba. Örömmel jegyezte fel, ha egy-egy munkáját befejezte, megjött annak próbalevonata, vagy éppen a mű első példánya.

Forrásértékű az, amit az egyetemi életről ír. A meghirdetett állásra pályázóknak a kötelező iratokat, műveik példányát kellett leadniuk, s a kar két kollégát megbízott az elbírálással. A pályázónak azonban minden tanárnál illet levizitálnia. Az ekkor keltett benyomás nagyon sokat számított a kari szavazásnál. Aztán a pályázókat rangsorba állítva küldték fel a minisztériumba (első, második és harmadik helyen javasoltak), akik közül lényegében

a miniszter döntötte el, hogy kit terjeszt a király elé kinevezésre. (A karnak volt lehetősége nagyon elismert tudós egyhangú meghívására is.) Majdnem ilyen procedúrával történt a magántanári habilitáció, ahol dolgozatot adtak be elbírálásra, próbaelőadást is tartottak, s kollokviumot kellett kiállani, bár ezt el is engedhették. Az ilyen esteknél, de még az évenkénti dékánválasztásoknál is a 14–16 fős bölcsészeti tanári kar rendszerint két pártra oszlott, s csak nehezen sikerült kiegyezésre jutni. Tekintettel arra, hogy a kar jegyzőkönyvei nem elérhetőek, Márki feljegyzéséből értesülünk arról, hogy egy-egy tanszékre kik pályáztak. Sőt olyan esetekről is, amikor egy-egy kérdésről folytatott vita részletét kihagyatták a jegyzőkönyvből. A kolozsvári egyetemen éppen nemzedékváltás folyt Márki érkezése idején. Az alapítók nemzedéke rendre kihalt vagy nyugalomba vonult, s az újonnan érkezettekkel szemben már magas követelményeket támasztottak. Az 1890-es évek végén folytak a nagy építkezések is. A bölcsészeti karnak néhány évig a régi vármegyeházban kellett működni, amíg az új épület központi szárnyát felhúzzák. Márki Beszámol az épület 1902-es felavatásáról is.

**Abban szintén része volt,
hogy a Bethlen-bástyát
nem bontatta le a város.
Szomorúan jegyezte fel,
hogy műemlék értékű
házakat pusztított el
tulajdonosa.**

Márkinak az egyetemes közép- és újkor tárgyköréből kellett előadásokat hirdetnie. Általában heti öt-hat óra kurzust tartott, közülük volt egy fő kollégiuma, s egy vagy két speciálisabb előadása. A főkurzust a jogászok is nagy számban hallgatták. Az első félév rendszerint szeptemberben kezdődött, a második februárban. Pontosan felsorolja előadásai címét, óraszámát és a beiratkozott hallgatók számát. Előadásait mindig írásban is kidolgozta. Néhány közülük a diákoktól sokszorosítottva megjelent. Tanév végén pedig összegezett. Ilyen elképesztő számadásokat olvashatunk: „Befejeztem előadásaimat. A XIX. század forradalmait 40 órában 142, s A közműveltség XIII. századbeli állapotait 12 órában 23 szorgalmas hallgatónak adtam elő. Ez egyetemen az első 6 évben 1003 hallgatóm volt. E tanévben

4 kollégiumot tartottam 109 órában 201 hallgatónak. Rendes tanárságom első 21 esztendejében ezzel együtt 9869 órát tartottam.” (1898. május 27.)

Ugyanilyen pontos kimutatást vezetett évi jövedelmeiről és kiadásairól. Minthogy a korabeli pénzügyi év augusztusban zárult, ekkor olvashatjuk elszámolásait. Például: „Lefolyt »pénzügyi« évem eredménye: fizetés és lakás fejében kaptam 8720 koronát, tanári mellékjövedelem 821, írói tiszteletdíj 3925 K 60 [fillér], kamat 386, összesen 13 852 K 60 f., tehát kevesebb, mint a múlt évben. 24 éves tanárkodásom alatt ezzel együtt 228 460 K 98 fillért kerestem.” (1901. augusztus 25.) Figyelemre méltó, hogy az írói tiszteletdíja megközelítette a tanári keresete felét. Eleinte teljes keresetét elköltötte, utóbb azonban már tudott takarékoskodni, innen származott a kamat. Ez a jövedelem nagypolgári életvitelt tett lehetővé a családnak. Mégis, amikor Müller Alfréd hadnagy másodszer is megkérte 22 éves leánya kezét, s kiderült, hogy a lány is hajlik a házasságra, nagyon nehezen, csak kölcsön felvételével tudta kitenni a tisztai kaució összegét. Szerencsére a házasság sikeres lett, a fiatalok Aradon telepedtek le, s rövidesen megszületett első gyermekük.

Pár év után a város életében is szerepet kapott Márki, bár nem politizált. Élete nagy élménye volt, amikor egy szervezett olaszországi út keretében személyesen is megismerkedhetett Kossuthal. Fel is dolgozta a szabadságharc történetét. De ugyanúgy tisztelte Ferenc Józsefet és Erzsébet királynét, mindkettőjükről kötetet írt. Választások alkalmával a személy értéke döntötte el, hogy kire szavaz. A város tiszteletbeli tanácsosi címmel tüntette ki, ami lehetővé tette, hogy ünnepi alkalmakkor, mint amilyen a millennium vagy Kossuth századik születésnapja volt, őt kérjék fel szónokul. Szerepelt a Mátyás király-szobor építési bizottságában, megszerkesztette a *Mátyás király-émlékkönyvet* (1902), azután a Szent György-szobor felállításának bizottságába is bevonták. A Mátyás király szülőházának megőrzését és restaurálását véleményező bizottságnak is tagja volt. Abban szintén része volt, hogy a Bethlen-bástyát nem bontatta le a város. Szomorúan jegyezte fel, hogy műemlék értékű házakat pusztított el tulajdonosa (Báthory-ház, Basta-ház).

A napló külön érdekessége, hogy minden rokon, ismerős tudós, tanítvány, közéleti személyiség haláláról beszámol. Néha csak éppen jelzi a hírt, de sokszor valóságos nekrológot írt: a saját

Márki Sándor naplói

II.

1893–1903

Márki Sándor (1853–1925) naplójának kiadása 2015-ben indult el. Márki 1873-ban, még egyetemistaként kezdett naplót írni s napi feljegyzéseit haláláig vezette. Az első kötetben az 1873 és 1892 közötti papírra vetett naplójegyzetek jelentek meg, a második kötetbe az 1893 és 1903 közötti időszak napi krónikái kerültek be.

1892 fordulópont volt a szerző életében, ez év őszétől tanított a kolozsvári egyetemen. A most megjelenő kötet a kora vezető történészei közé számító Márki első kolozsvári évtizedéről ad képet. Márki ekkor negyvenes éveiben járt, az első egyetemi évtized pályájának felhőtlen, sikeres évtizede volt. Az egyetem életében igen aktívan vett részt, sokat publikált, sok kiadást megért tankönyveket írt és Kolozsvárra érkezése után egy-két évvel a város kulturális és társadalmi életének egyik legaktívabb szereplője lett. Mindennek köszönhetően a napló különösen gazdag és színes forrás. A feljegyzések rögzítik az erdélyi egyetem legdinamikusabb fejlődést hozó korszakának eseményeit. Historiográfiai szempontból is fontos forrás Márki naplója, a korabeli magyar történettudomány szinte minden lényeges eseményéről írt és feljegyzéseiből megismerhetjük a magyar történettudomány meghatározó alakjait, mégpedig személyes közelségből. A bejegyzések azt is megmutatják, hogy a korszakban a történettudomány milyen szerepet játszott a nemzeti identitás formálásában.

A szerző széles kapcsolatrendszeréből adódóan a feljegyzésekből kibontakozik a korabeli Kolozsvár, különösen a középosztály és a polgárság hétköznapi élete. A gazdagon jegyzetelt napló szakemberek számára értékes forrás, a századforduló erdélyi világa iránt érdeklődő olvasó számára páratlanul izgalmas olvasmány.

Márki Sándor naplói

II. (Kötet alla Posta) elhívték ezeket is, az új ideig tartó alkalmunk. 1893-1903. Cividale, Sept. 3.

Cervignanov, St. Giorgio, e Udine a d. e. 190. 48 p. ekkorunk Cividaleba, hol nagy ünneppel fogadtak bennünket, a brünnert azonban, facchinót kedélyben, magunknak kellett cipelnünk a kocsikig, melyben a városkórakhoz s onnan, egy kis ünnepi időre s néhány confusio után, a Collegio Marianaleba helyeztünk, hol a confusio n.é. seik tartják. En. Mascheri, Condov, Augato Clerici és Marino Frattin ^{bazilika} ~~bazilika~~ barátaival kerülnék együtt. A confusioat Vaccelli Minister helyettes, Monpino Kőr (Korábban Udine prefektus) nyitotta meg, a prefektus egy latin ünnepi beszédet tartott, mire a massza bannin stacuum elhívták s mindezt a szöveghez írták.

GYULA, 2018

szempontjából, a hozzá való viszonya alapján jellemezte az elhunytat. Többnyire a halál okát is feljegyezte, majd oda illesztette: „Ny. b.!” (Nyugodjék békében). Márki vallási kötődése alighanem az egyetem legtöbb tanárára jellemző. Egész családja katolikus volt. Még pap is akadt a tágabb családban. A családi eseményeket mindig egyházi keretben tartották meg, de templomba csak ünnepek alkalmával jártak, illetve amikor az egyetem tanári kara kivonult. Néha megjegyezte, ha egy nap különösen tartalmas prédikációt mondott. Fiatalabb korában így is gondolatai adódtak. Amikor az akadémia való bevéasztása ismételen elbukott, azt emlegették, hogy ő „ultramontán” (vagyis túlzott pápista). Erre az adott alapot, hogy a Szent István Társulat tagjául választották. Végül, amikor egy protestáns (Thaly Kálmán) ajánlotta, akkor bejutott a „halhatatlanok” közé. Az egyetem karán belül is volt néha egy protestáns–katolikus pártosodás. Az egyetemen nem uralkodott antiszemita hangulat, de azért mindig megjegyezték, ha valaki zsidó származású volt, esetleg „azelőtti” nevét is számon tartották. Finály Henrikről mondott akadémiai emlékbeszéde nyomán

megnehezített Márkira a család, hogy miért említette a családot, hogy miért említette a zsidó származást. Máskülönb Halász Ignáccal, a nyelvészprofesszorral jó barátságban voltak Márkiék, s Gyulai Farkas és Krenner Miklós pályája alakulását is elősegítette Márki.

Minden naptári év végén a legutolsó bejegyzés összegzi az évet. A millennium esztendejét így zárta le Márki: „Hazánk történelmileg emlékezetes nagy esztendejét s történeti ünnepét kedvesebb emlékü éveim közé sorolom. Kissé törődöttebb voltam ugyan, mint máskor, de különben csöndesen, baj nélkül töltöttük el az esztendőt, mindketten gyönyörködve szép fejlődő leányunkban. Hála Istennek a boldog múltért; legyen velünk segítsége a jövőben is!” (1896. december 31.)

A naplót végigolvasva felmerül az emberben a kérdés: miért és kinek írhatta Márki ezeket a feljegyzéseket? Az eddigiekben nem tett ilyen jellegű célzást. Mikor elkezdte a naplóírást még nem volt családja, utóda, akinek a feljegyzéseket emlékeztetőül hátrahagyja. Azzal, hogy még róla szóló újságvágásokat is beillesztett szövegébe, arra kell gondolnunk, hogy saját életét akarta megörökíteni, dokumentálni egy

majdani életrajzírója számára. Részben pedig saját hasznára is szolgált a szöveg: ha valamire majd nem emlékszik pontosan, visszalapozhat, s felidézheti a részleteket. Ezt főleg az bizonyítja, hogy időnként ténylegesen olvasta, javította, lapalji jegyzettel látta el szövegét. Mint történész tisztában lehetett vele, hogy amit átél, az történelem lesz, s megörökítése száz év múlva a kutatást szolgálja. Különösen erre utal az 1918 és 1921 között történtek részletező feljegyzése. Márki lehetőleg tényeket közöl, néha véleményét egy-egy eseményről, emberről. Saját tetteinek az elemzése, a tépelődés vagy vallomás hiányzik a szövegből. Ez lényeges különbség a tanítványának, Kelemen Lajosnak a mostanában megjelent naplójához viszonyítva.

A következő kötetek még bizonyára teljesebbé teszik mind az egyetemről, mind pedig a városról alkotott képünket.

*Márki Sándor naplói. I. 1873–1892. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Erdész Ádám. [Békés Megyei Levéltár], Gyula, 2015. 664 p.; Márki Sándor naplói. II. 1893–1903. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Erdész Ádám. Uo., 2018. 435 p.

Forró-Bathó Ákos |

Emlékmentés

A könyvet nem tudományos céllal és igénnyel írták, hanem azért, hogy felmutassák az '56-osok példáját, s egyben az emlékekből mentsek, ami még menthető.

A Benkő Levente, Papp Annamária és Vig Emese szerzők által írt *Erdélyi srácok* című könyv* az Exit Kiadó gondozásában jelent meg 2018-ban, bemutatója 2019 februárjában volt Kolozsváron. A borítót Könczey Elemér tervezte. A borító híven visszaadja azt, amiről a könyv is szól. Az 56-os számból kirajzolódnak az elzárttság szimbólumai: a lakat, a barakk fadeszkái, a börtön téglafala és rácsai. Ami igazán hatásossá teszi ezt a borítót, az a rácsok közül a mindenképp fölé emelkedő gyertya, az ifjúság jelképe. Jelentheti azt is, hogy amíg a fiatalokat elítélő és bebörtönző rendszer megbukott, addig ezek a fiatalok egy része túlélte azt, és továbbadta a mai ifjúságnak a történetüket. Ezeket a történeteket publikálták a szerzők, akik – mint ahogy az utolsó, *A könyv szerzői* című rövid kiegészítésből kiderül –, a második világháború és a kommunizmus magyar és erdélyi sorstörténeteivel, utóbbin belül az 1956-os forradalom romániai hatásai kutatásával/feltárással is foglalkoznak.

Benkő Levente történész, szerkesztő nevéhez olyan történelmi tárgyú könyvek fűződnek, mint a *Szárazajta* című

tényfeltáró kötet, a *Volt egyszer egy '56*, a *Fogolykönyv* vagy a Moyses Mártonról szóló *Bűn volt a szó* című oknyomozó dokumentumriport. Az 1956-os forradalom emlékére kiadott *Hatvan évvel a magyar forradalom után* című tanulmánykötetet is Benkő Levente szerkesztette. Feleségével, Papp Annamária történésszel, újságíróval 2007-ben adták ki a *Magyar fogolysors a második világháborúban* című kétkötetes munkájukat. Papp Annamária történelmi tárgyú könyvei közül feltétlenül meg kell említeni a *Szögesdrót*, az *Elindultam Kolozsvárról*, *megérkeztem Clujba* és az Asztalos Lajossal közösen megírt *1944. június 2. – Kolozsvár bombázása* című kiadványokat, nemkevesbé az ugyanabban a témában Rohony D. Ivánnak közösen összeállított *Megsebzett Kolozsvár* című fényképalbumot. Az *Erdélyi srácok* című kötet harmadik szerzője, Vig Emese – a könyv születésekor a Román Televízió Kolozsvári Területi Stúdiójának szerkesztője –, a Nagy Imréről szóló, *1956. Revoluții eșuate. Afacerea Nagy Imre* (1956. Elbukott forradalmak. A Nagy Imre-ügy – szerk. megj.) című, a román közönség számára készült dokumentumfilmjével elnyerte a Romániai Televíziós Újságírók Egyesületének nagydíját. 2016-ban Vig Emese forgatott egy újabb dokumentumfilm-sorozatot *Tisztelet a hősöknek! 1956 erdélyi mártírjai* címmel, és szintén az ő nevéhez kötődik a *Magyarok Romániában – 100 év történelem* című dokumentumfilm-sorozat is.

A szerzők által végzett 1956-os kutatás, interjúkészítés és -gyűjtés már az 1990-es évek közepétől megkezdődött, teljesen függetlenül egymástól. Ezeknek a gyűjtéseknek az eredménye az *oral history* módszerével elkészített interjúk tára, amelyek tökéletesen kiegészítik a Securitate levéltárában fellelhető, legtöbbször a valóságot teljesen eltorzító írott forrásokat. Emellett egy más szemszögből, mégpedig az elítéltekből mutatja be az 1956. évi erdélyi történéseket és a majdani megtorlásokat. A téma, az 1956-os forradalom és szabadságharc erdélyi visszhangja, ami bár jelentős, mégis igen kevesek által ismert, az iskolás

DOMOKOS NICOLAE

Născut în anul 1941 luna Decembrie ziua 6
 în comuna Cluj raionul Cluj
 regiunea Cluj fiul lui Ștefan
 și al Margareta domiciliat în comuna Oroștea
 raionul Oroștea strada Samson Bala nr. 35/A
 raionul Oroștea

Profesiunea: la data arestării elev.
 în trecut elev.

Ultimul loc de muncă Școala Meșter Nr. 3. Oroștea

Avea de înținat: la data arestării /
 în trecut /

Ocupația soț: în prezent / Domiciliul /
 în trecut /

Avea soț: în prezent /
 în trecut /

Ocupația părinților: în prezent muncitor Domiciliul Al. I. I. /
 în trecut olăvar

Avea părinți: în prezent /
 în trecut /

Originea socială Țăran sărac. studii 10 clase.
 etnia Română Naționalitatea Maghiară Dacă posedă Pașaport /

Domokos Miklós '56-os nagyváradi politikai elítélt letartóztatás után felvett adatai

tankönyvek sem említik. (Szerencsés kivétel képez az új, hetedik osztályosoknak írt magyarságtörténelem tankönyv, amelyben eltekintenek a magyarországi eseményektől, és az erdélyi történéseket helyezik előtérbe, hiszen az első világháború végétől a tankönyv Erdély történelmére összpontosít.) Az *Erdélyi srácok* című könyv jelentősége abban áll – idézem Benkő Levente szavait –, hogy ez a könyv „nyersanyag, lényeg, hogy továbbéljenek a történetek”¹.

Az 1956-os erdélyi eseményekről már folytak kutatások, gondolkodok itt a sorsvagy a helyi történetekre. Dokumentumriportok, tanulmányok és tanulmánykötetek jelentek meg a témában. Sőt, a 60. évforduló alkalmából 2016. szeptember 1-2-án emlékkonferenciát tartottak Sepsiszentgyörgyön, ahol olyan magyarországi és erdélyi kutatók adtak elő mint Dávid Gyula, Horváth Miklós, Kozma Csaba, Markó György, Pál-Antal Sándor, Tófalvi Zoltán és Benkő Levente, ezek leírt, szerkesztett változatát tartalmazza az előbb említett *Hatvan évvel a magyar forradalom után* című tanulmánykötet.

Az *Erdélyi srácok* című kötet a szerzők előszavával indul, majd következik a 22 volt politikai fogoly visszaemlékezése, akiket az 1956-os forradalommal szemben tanúsított szimpatizálása miatt ítélték el. Az előszóban a szerzők tudatják az olvasóval, hogy a könyvet nem tudományos céllal és igényteléssel írták, hanem azért, hogy az ismeretterjesztés eszközeivel felmutassák az '56-osok példáját (elsősorban a középiskolások és egyetemisták számára), s egyben az emlékekből mentsék, ami még menthető. Éppen ezért nem használtak lábjegyzeteket,

a folytonos olvashatóság érdekében a különböző pontosításokat (például a román kifejezések, szavak és mondatok magyar fordítását és a szerkesztői betoldásokat) dőlt betűvel, zárójelben illesztették be. A szerzők tömören összefoglalják a kötetben szereplő 1956-os erdélyi csoportokat-kezdemenykezéseket, megjegyezve, hogy a könyv lapjain olyan volt politikai foglyok is megszólalnak, akiket nem a kisebb-nagyobb csoportos, hanem az egyéni kiállásukért hurcolt meg a román kommunista rendszer. Az előszó végén a szerzők azt is rögzítik, hogy a politikai elítélteket, köztük az „erdélyi srácokat” 1963–64-ben, nyugati nyomásra, elnöki kegyelemmel (és nem amnesztiával!) engedték szabadon.

A huszonkét interjú hasonlóképpen épül fel. A volt politikai foglyok életének és 1956-hoz kötődésük rövid bemutatásával kezdődik. Így az olvasó tudomást szerez a baróti diákcsoport határátlépési kísérletéről, a sepsiszentgyörgyi mikós diákok koszorúzásáról, a kolozsváriak Mindenszentek napi megemlékezéséről, a temesvári, zömében nem magyar diákok egyetemisták gyűléséről, az Erdélyi Magyar Ifjak Szövetsége kultúramentési kísérletéről, egy, a forradalommal szimpatizáló századosról vagy a csíkszeredai Puskás-csoport verseiről, amelyekre ráfogták, hogy rendszerellenesek. Ezután az „erdélyi srácok” a vizsgálati fogságról, a Securitate kihallgatósobáiról, a kirkatperek tárgyalásairól és a börtönvekről mesélnek, végül minden volt politikai fogoly összefoglalja, hogy mi történt vele a szabadulás után.

Mivel ez a kötet *oral history* kutatáson alapuló interjúgyűjtemény, ezért

ne keressen benne senki szakirodalmi utalásokat. A kötet az eseményeket az „erdélyi srácok” nézőpontjából, emlékeiből eleveníti fel, nem nagyon találunk benne utalást levéltári forrásokra, mivel voltaképpen nem is ez a célja. A kötetet az „erdélyi srácok” fényképei gazdagítják, találunk közöttük korabeli és az interjúk készítése idejéből valókat is. Láthatók a letartóztatáskor vagy közvetlenül az előtt készült fényképek, valamint az 1990-es évek közepén Peripraván még álló nádbarakkról, a szamosújvári és a jilvai börtönről megörökített fotók. A kötetben annak a rekonstruált vállaltószobának a fényképe is látható, amelyet évekkel ezelőtt a sepsiszentgyörgyi 1956-os múzeumban rendeztek be. A kötetben találunk képeket letartóztatási adatlapokról és szabadulólvelekekről is.

Összegzőképpen elmondható, hogy a szerzőhármas elérte célját: bemutatta az 1956-os forradalom hírére szerveződő erdélyi fiatalok „forradalmi tevékenységét” és meghurcoltatását, valamint elérte, hogy példát mutasson emberségről a mai és az elkövetkező nemzedékeknek, amelybe e sorok írója is tartozik. A Benkő Levente, Papp Annamária és Vig Emese által írt *Erdélyi srácok* című könyv újszerűsége abban rejlik, hogy a fontosabb 1956-os erdélyi csoportokat az oral history módszerrel készített interjúk által mutatja be.

Ajánlom az Erdélyi srácokat azoknak, akik megismernék '56 erdélyi hőseit is...

Meleg szívvel ajánlom az *Erdélyi srácok* című kötetet mindazoknak, akik megismernék az 1956-os forradalom erdélyi hétköznapi hőseit is, akiknek elszántsága példamutató lehet mindenki számára. Bár a szerzők nem szánták tudományos munkának a kötetet, véleményem szerint forrásanyagként is használható dolgozatok, tanulmányok megírásához.

* Benkő Levente – Papp Annamária – Vig Emese: *Erdélyi srácok*. Exit Kiadó, Kolozsvár, 2018, 303 o.

Jegyzet

¹ Pap Melinda: Mit nem tanítanak meg nekünk az '56-os forradalomról az iskolában? *Krónika Online*. [https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/mit-nem-tanitanak-meg-nekunk-az-iskolaban-az-56-os-forradalomrol]

Almási Eszter, Juhász Zoltán László, Szabó Eszter

A szeretet orvosa: dr. Almási Béla

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma a 2016/2017-es tanévben indította *Hétköznapi hőseink – írjunk történelmet!* elnevezésű kezdeményezését. Ennek lényege, hogy iskolások saját szülőfalujukból mutassanak be olyan embereket, akik bár nem kerültek reflektorfénybe, szélesebb körben nem kerültek az érdeklődés középpontjába, de munkájuk révén sokat tettek a helyi közösségekért, és rendkívüli képességeikről, kiemelkedő tulajdonságaikról, átlagon felüli jellemvonásukról tettek tanúbizonyságot.

A projekt erdélyi lebonyolítója az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, ezen belül a Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet, résztvevői romániai magyar iskolás csapatok. Új, *Hétköznapi hőseink* című sorozatában a *Művelődés szerkesztősége* a kezdeményezés során eddig született, helytörténeti adalékokat is tartalmazó dolgozatok szerkesztett, esetenként tömörített változatát teszi közzé.

Egy

egyszerű vidéki körorvos élete nem könnyű. Meg kell küzdenie a betegségekkel, a hiányosságokkal, a falu világra jellemző konzervatív látásmóddal, a hiedelmekkel, előítéletekkel. Hatványozottan volt ez igaz a kisebbségi létben, a nem is olyan távoli múltban, amikor a kommunista diktatúra nyomta rá bélyegét az életre. Az elszigetelt közegben nemcsak a hatékony egészségügyi ellátás, de a szó szabad kimondása, a gondolat szabadsága, a magyarság megélése is vastag falakba ütközött. Kisiratoson ezeknek a falaknak a bontogatásában, majd amikor a körülmények megengedték, újjak építésében játszott szerepet hétköznapi hősünk, az az ember, akit tanulmányunk alanyául választottunk, dr. Almási Béla.

A település első írásos és hiteles említése 1437-ből való *Irathws* néven, bár feltételezhető, hogy e terület már a honfoglalás korától lakott volt.

Indoklás: „Virágot Rózsikának”

A kisiratosi főutcán jellegzetes modern épület áll. A Máltai Szeretothon székhelye, tudjuk meg a bejárat fölött álló feliratból. A helyiek még tudják, Almási Béla és felesége keze munkájának az eredménye. A bentlakók mozgássérültek, idősek, betegek, szakszerű ellátásban részesülnek. Nagy Rózsika egyike az otthon legrégebbi lakóinak. Egészségesnek született, de gyermekkorában megkapta a gyermekbénulás elleni védőoltást, aminek eredményeként egész életére tolókcsonka kényszerült. Az 1990-es években a doktor úr jóvoltából került ide. Nemes cselekedet, de még valami: „olyan volt a doktor úr, hogy... minden évszakban volt saját virága, amivel megajándékozta a névnaposokat vagy a születésnaposokat... az ülőhelyükre odarakott egy szál virágot...”¹

Kisiratos pecsétje a kezében dohánylevelet és dohányfüző tüőt tartó kertésszel. 1822

Az ember az aradi rónán

Sarusi Mihály közíró Almási Bélát így nevezte: „az ember az aradi rónán”. A megállapítás nem földrajzi viszonylatban közelít a személyiséghez, hanem rámutat arra, hogy a doktor munkássága, mint Arad megye magyarságának

jeles közszereplője, túlmutat a település határain.

Az intézményteremtő

Almási Béla a '90-es évek első felétől kezdve sokrétű tevékenységet fejtett ki. Ennek gyümölcsei voltak azok az intézmények, amelyek a mai napig meghatározó szerepet játszanak településünkön: a kisiratosi Magyar Gazdák Egyesülete, a tájház, a kisiratosi Máltai Szeretett-hon, a kisiratosi művésztaborok. Ki volt hát ez az ember, mi volt a mozgatója cselekedeteinek, aki egyszer így vallott: „Hagyomány, gyökér nélkül nem lehet élni”.² Ennek eredtünk a nyomába.

A táj

Kisiratos alföldi település. Fekvése folytán földrajzilag mind a mai napig, történetileg és gazdaságilag pedig legalábbis 1920-ig szervesen illeszkedik az Alföld nagytájába. Néprajzi vonatkozásban ugyanakkor a Szegedi Nagytáj hatásai kerülnek előtérbe a 21. század első évtizedeiben is, amelynek legnyilvánvalóbb nyoma a helybeliek által megőrzött „ő”-ző tájszólás.

A közművelődés, a kultúra szempontjából meghatározó tényező, megtartó erő a közösség életében az iskola.

A település első írásos és hiteles említése 1437-ből való Irathws néven, bár feltételezhető, hogy e terület már a honfoglalás korától lakott volt. A helynév eredete vitatott: vagy az irtás, vagy az írás, íratás szóból származik. Az idők során a Herczegh, a Hunyadi, a Jaksics és Forgách család birtokában is volt a terület. A török hódoltság korában is virágzott a falu, amelyet aztán a tizenöt éves háború és az osztrák-török harcok néptelenítették el.

1818-ban újratelepítették. Ekkoriban a terület a petrisi Salbeck család tulajdona volt. Az Alföld több településéhez hasonlóan a pusztát dohánykertészekkel népesítették be, akik Szeged környékéről érkeztek. Annak ellenére, hogy a település lakossága 1821-re 1000 fölé emelkedett, az állam sokáig nem adott számára községi státust. A dohánykertészek helyzetét a földesúrral kötött és 15 évenként megújított

A fegyverletételi emlékmű

szereződés szabályozta. Salbeckné Török Zsófia kegyúrnő hathatós támogatásával 1835-ben a közösség templomot épített, majd önálló plébánia alakult, illetve egyházi keretek között beindult az iskolai oktatás.

Kisiratos lakossága, ahogyan a Salbeck család is, kivette a részét az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcból. A következmény: a birtokos család kegyvesztetté vált, a település pedig a megszűnés szélére került.

A kedvező fordulatot az 1867-es kiegyezés hozta meg, amelynek köszönhetően a telepesek tulajdonosai válhattak addig bérelt földjeiknek. A következő néhány évtizedet a gazdaság és a kultúra páratlan fejlődése jellemezte: a falu központja ezekben az években nyerte el ma is ismert arculatát. 1880-ban megépült az új templom, majd 1891-ben a ma is álló iskola, amely hamarosan még egy épülettel bővült ki; megalakult az Önkéntes Tűzoltó Egylet, a műkedvelő színjátszással foglalkozó Ifjúsági Egyesület, de kísérlet történt a Katolikus Népszövetség megalakítására is.

Ezt a fejlődést törte derékba az első világháború, amely természetesen Kisiratosot sem kerülte el. Helybeliek harcoltak a gyulai m. kir. 2. és a szegedi m. kir. 4. honvéd gyalogezredben, de többségük a békéscsabai cs. és kir. 101. gyalogezredben teljesített szolgálatot, amely a temesvári VII. hadtest kötelékébe tartozott, és felszerelési állomása Békéscsaba volt. Az 1914. július 26-án bekövetkezett mozgósítás és az 1918. november 16-án megtörtént hazatérés között a szerb, a galíciai és a déli frontokon harcoltak ismételtelen többször is.

A Nagy Háború 76 kisiratosi hőisének emlékét őrzik az 1920-as évektől a falu főutcáján álló kereszttek.

A világegést követő békeszerződés felfordította az addig uralkodó rendet. Kisiratosot a békecsinálók Romániának ítélték. Az új határ a településtől mindössze három kilométernyire, nyugatra haladt el. A falu mindaddig a makói központú Csanád vármegye battonyai járásához tartozott, ám a Nagy-Romániához való csatolás után Arad adminisztratív vonzáskörzetébe került. Ennek következményeképpen 1926. január 1-jei hatállyal királyi rendelet változtatta meg a Kisiratos elnevezést Dorobanți-ra, annak ellenére is, hogy a lakosság 97 százaléka magyar volt.

Az impériumváltás más változásokat is hozott. 1921-ben új földtörvény született, amelynek köszönhetően számos család jutott földhöz, illetve házhelyhez. Ők a zsellérek és a napszámosok köréből kerültek ki. Politikai szempontból Kisiratoson is létrehozták az erdélyi magyarság politikai képviseletét ellátó Országos Magyar Párt helyi szervezetét. A tanügyi törvény fokozatosan kiszorította Kisiratosról a magyar tanítókat, akik helyét román anyanyelvűek vették át.

A második bécsi döntés nem érintette Kisiratosot, amely Romániánál maradt. Az újabb világháborúban a falu hadköteles férfilakosságát a román hadsereg kötelékébe sorozták be. Ezt elkerülendő sokan Magyarországra szöktek, aminek a következményét gyakran az otthon maradtak szenvedték el. A háborúban sokan elesetek, vagy szovjet hadifogságba kerültek. Emlékmű őrzi 25 második világháborús kisiratosi hős nevét.

1944 második felében megérkeztek a szovjet „felszabadítók”. Ezek gyámkodása alatt indult el az előkészítése a kommunista diktatúra kiépítésének.

A faluban 1944 novemberében megalakult a Magyar Dolgozók Szövetségének helyi szervezete, a későbbi Magyar Népi Szövetség, majd a Román Kommunista Párt helyi szervezete. 1945-ben a Petru Groza-féle földreform újabb földosztást eredményezett, amelynek eredményeként 60 házhelyen újabb lakótelep, a Gróza-telep létesült.

A kommunista diktatúra Kisiratoson 40 családot tett kuláklisra, mivel 15–20 hektár földterületet birtokoltak. 1950. június 25-én megalakult a Szabó Árpád Kollektív gazdaság 77 szegényparaszt-család részvételével. Mivel a rendelkezésre álló földterület (93 ha) nem volt elegendő, öt, kuláklisra került nagygazdától sajátítottak még ki területet.

A fizikai és lelki terror ideje következett: néhányan az öngyilkosságba menekültek, látván, hogy munkájuk gyümölcse semmivé vált, vagy, hogy származásuk miatt megfosztották őket a továbbtanulás lehetőségétől. A rendszer bírálásáért börtönbüntetés vagy kényszermunkatábor járt. A hatalom kiszolgálói – sajnos, közöttük helybeli magyarokat is találunk – kizárták a közösségi életből a „rendszer-idegeneket”, és gyakran fizikai erőszakot alkalmazva próbálták céljaikat elérni.

1959-re befejeződött a kollektivizálás, amely a teljes mezőgazdasági terület bekebelezését jelentette. Nagy fejlesztések is zajlottak: a gazdaság gyümölcsösrel, szőlőszőlővel, üvegházzal bővült, és a megye egyik kiemelkedően teljesítő gazdasági egységévé vált. A kilátástalan jövő, amelyet a kollektív-gazdaság nyújthatott, arra indította a kisiratosi munkavállalók jelentős részét az 1970-es évektől kezdve, hogy egyre inkább a város felé tájékozódjanak, és ott keressenek maguknak jobb megélhetést.

Mindenképpen a korszak javára írható, hogy az előljáróság visszahozta a közösségbe a kisiratosi fiatalokból kikérülő értelmiségieket, fenntartva ezáltal annak viszonylagos önállóságát, és megőrizve így a falu homogén magyar jellegét. A megpróbáltatások dacára a lakosság töretlenül kitartott római katolikus vallása mellett, amelyet a vásárnaponként zsúfolásig megtelt templom is bizonyított.

A művelődés területén kiemelkedő szerepet játszott dr. Kovách Ferenc pedagógus, aki 1958-ban megjelent *Iratosi kertek alatt* című könyvében összegyűjtötte és rendszerezte a falu ragadványneveit, népszokásait, népköltészetét. A ma is aktív Benedek Sándor tanár bácsi néptánccsoportot irányított, Bérczi Ferenc tanító pedig jellegzetes festményeivel hívta fel magára a figyelmet.

Bár az idő múlásával számos előrelépés történt a település életében (vilányvilágítás bevezetése, új művelődési ház, tanítói lakások, orvosi rendelő építése stb.), az 1968-as év érzékenyen érintette Kisiratosot, ugyanis Románia közigazgatási újrafelosztása során a helységet megfosztották községi rangjától, és a közeli színromán Kürtöshöz (Curtici) csatolták. Ennek következményeként indult meg az 1970-es években az elvándorlás.

Az 1989-es forradalom új lehetőségeket nyitott Kisiratos számára. Megalakult a Romániai Magyar Demokrata Szövetség helyi szervezete, amelyben meghatározó szerep jutott Almási Vince iskolaigazgatónak, aki a későbbiekben

A tájház kívülről

Kürtös város alpolgármestere, illetve 2004-től a községi rangot ismét elnyert Kisiratos polgármestere lett, és három cikluson keresztül az is maradt.

A közösségi önszerveződés, a kultúra és közművelődés terén jelentős felemelkedés volt a helyi magyar gazdák egyesületének létrehozása, a Máltai Szeretetszolgálat kisiratosi fiókjának megalapítása, majd egy falumúzeum létesítése. A településen beindult a citerra- és a néptáncmozgalom. A közösség jeles napjait, egyházi és világi ünnepeit, megemlékezéseit a 2004-ben alakult, Almási Gábor vezetésével működő Szalbek Vegyeskórus teszi színessé.

**Korán megmutatkozott,
hogy mennyire érdeklődik
a tudomány, az irodalom
és a történelem iránt.
Nagyon sokat olvasott, és
mindig kereste az újat.**

A közművelődés, a kultúra szempontjából meghatározó tényező, megtartó erő a közösség életében az iskola, amelynek diákjai gyakran országos viszonylatban is kitűnő eredményeket érnek el. Az anyanyelvű tanulás tehát semmiképpen sem gátja az érvényesülésnek, éppen ellenkezőleg, plusz motivációs tényező. A helyi alma mater 2009-ben felvette a Páter Godó Mihály Általános Iskola nevet, emléket állítva

ezzel a falu szülöttjének, Godó Mihály jezsuita atyának, aki a kommunizmussal való szembenállása miatt börtönöket járt meg, és hitéért a legnagyobb áldozatokat is vállalta.

2006-ban megnyílt a Dévai Szent Ferenc Alapítvány Pio atya nevére felszentelt gyermekotthona, amely a hátrányos helyzetű gyermekek felkarolásával egyidejűleg az iskola létszámhiányát is enyhíteni hivatott.

Kisiratos életében kitüntetett helyet foglal el a népünkre nézve sorsfordító események tisztelete, és a hazáért, a nemzetért és szülőfalujukért élő és haló történelmi és hétköznapi hősök emlékezete. Így állították fel 2009-ben az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot idéző Fegyverletételi emlékművet, vagy a községi tanács és a ProKi-Dor civil szervezet által támogatott, Kocsis Rudolf szobrászművész által megálmodott első világháborús emlékművet. Ez a szándék, a tiszteletadás vezérelte a község önkormányzatát, amikor díszpolgári címet adományozott az arra érdemeseknek, név szerint: Benedek Sándornak, Bérczi Ferencnek, Túry László atyának, dr. Almási Bélának, Sarusi Mihálynak és Almási Vincének.

2016 tavaszán a magyarországi testvértelepülés, Pusztaszabolcs ösztönzésére és segítségével létrejött a Kisiratosi Értéktár Bizottság. A hatékony csapatmunka eredményeként sikerült feltérképezni és összeállítani Kisiratos Értéktárát, amely ezáltal az egyetemes magyar kultúra részévé vált.

Almási Béla családja és gyermekora

A második világháborút követő zúrvaros esztendőik idején, 1947. szeptember 2-án született a későbbi szerető orvosa, Almási Béla. Mintha világra jöttek körülményei is ezt az állapotot akarták volna tükrözni, ugyanis egy szekéren született meg a Kürtös és Arad közötti úton. Édesanyját egészségügyi problémája miatt kellett sűrűn Aradra szállítani, de már nem volt idő odaérkezni. Istennek hála, a gyermek egészségesen megszületett, amelyet Barják Erzsébet bábaasszony is tanúsított.

Édesapja Almási György Béla volt, a kisiratosi Palkó Almási ágból, édesanyja Kása Jusztina. A szülők 1943. szeptember 26-án kötöttek házasságot. Édesanyja ekkor 19, apja 25 éves volt. A szülői ház Kisiratoson az 52. szám alatt állt.³ Anyagi szempontból jómódú gazdacsaládról van szó: „nem kulácki, nem: Almási Béla gazdafi! Afféle ember fia, akinek a gazdasága, ekkora vagy akkora birtoka a mindene.”⁴

Szociális-humanitárius problémák iránti érzékenységet mutatja, hogy mindjárt a forradalom után bekapcsolódott a Máltai Segélyszolgálat munkájába.

Az akkor még hétosztályos általános iskolát Kisiratoson járta ki. Volt iskolatársai szerény, csendes, állandóan gondolkodó diákként emlékeznek rá. Korán megmutatkozott, hogy mennyire érdeklődik a tudomány, az irodalom és a történelem iránt. Nagyon sokat olvasott, és mindig kereste az újat, „különleges személyiség volt, aki mindig próbált újdonságokat felfedezni” Édesanyjáért nagyon rajongott, az idősek iránti szeretet, a hagyományok iránti érdeklődés szintén tetten érhető már gyermekkorában.⁵ Egyik osztálytársa azonban azt is megemlíti, hogy a gyermekcsínyekben is részt vett, mint minden életrevaló gyermek: „Az első osztályt együtt jártuk, egészen hétig. Voltak csintalan dolgok, mint a gyerekeknél. Sokat tanultunk együtt, az iskolában egy padban ültünk. Volt egyszer, hogy a nagytatáméknál találtam

A tájház belülről

a padlason egy régi, az első világháborúról szóló könyvet, amit elvittem hozzá, hogy megnézzük. De meglátuk, hogy a Benedek tanár bácsi megy az utcán, úgyhogy gyorsan nekiálltunk csinálni a matekot. Miután elment, gyorsan bemásztunk az ágy alá és ott néztük a könyvet. Egyszer csak a tanár bácsi újra beállított és elvette a könyvünket. Azt mondta, ha végzünk a hetedikkel, visszaadja. Vissza is adta. Az iskolában már akkor is jobban tanult mindenkinél. De benne volt minden rosszaságban, jóban, mind-egyikbe.”⁶

Az általános iskola elvégzése után édesapja borbélyt szeretett volna farragni a fiúból. Az akkoriban Kisiratoson szolgáló római katolikus esperes plébános, Uray József tanácsára azonban úgy döntött, tovább taníttatja a fiát. Aradra került, a valamikori Római Katolikus Főgimnázium utódjába, a Magyar Vegyes Líceumba. Az épület ma a Csiky Gergely Főgimnáziumnak ad otthont. Itt érettségizett le 1965-ben, igen jó eredményekkel. Reál szakon végzett. Rajongott a magyar tanáráért Ficza Dénesért, szerette a történelemtanárát, Kovách Gézát. Még az orvosi után is tartotta a kapcsolatot a pedagógusaival, mert nagyon tisztelte őket.

Egyik osztálytársa arról beszél, hogy már ekkoriban tudta: orvos akar lenni.⁷ Felesége szerint azonban igazából az irodalmi pálya vonzotta, későbbi hivatása pedig inkább édesapja akaratából volt.⁸

Egyetemi éve

Az érettségi után a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemre jelentkezett. Ebben az időben ismerkedett meg későbbi feleségével, Olgával: „Csíkszeredában ismerkedtünk meg 16 éves koromban, mikor végeztem a tízedik osztályt. Éppen kajakoztunk, és Bélák akkor végezték az első évet az orvosi egyetemen, Marosvásárhelyen. A csíkszeredai kórházban gyakorlatoztak, és eljöttek megnézni minket. Béla megkért, hogy vigyem el a kajakkal. Beült, eveztünk szépen lefelé az Olton, és megkérdeztem tőle, hogy tud-e úszni, de kiderült, hogy nem...”⁹

Szakmai munkássága

Az orvosit 1971-ben tízzel végezte. Haza azonban nem kerülhetett, hiszen a kommunista rendszer gyakorlatának értelmében, a magyar fiatalok otthonuktól távol, lehetőleg nem magyarok által lakott vidékeken kaphattak munkát. Bélát a Bákó megyei Pâncești-re helyezték. Olga asszony visszaemlékezése rávilágít arra, hogy milyen lelkiismeretesen próbált eleget tenni a hivatásával járó feladatoknak: „A marosvásárhelyi magyar egyetemistákat Moldovába helyezték ki, így minket is. Mindig úgy volt, hogy reggel elment a táskájával és csak este jött haza, őt meg a postást lehetett egész nap látni.”

A moldvai időszakokkal kapcsolatban érdemes Sarusi Mihályt is idéznünk: „Küldhette a hatalom Ó-Romániába, annak Moldova nevezetű tartományába, mit tesz Isten, ott is magyarokkal hozta össze a sors. Csángóföldön a beteg magyarok anyanyelvükön szólhattak orvosukhoz. Doktoruk így is érti! Értette magyarul, ahogy akkor már a papok sem nagyon akarták, a románkatolikus szentatyák is csak, ha előbb átestél az ördögűzésen.”¹⁰

Egy év gyakorlat után, 1972-ben az Arad megyei Honctő melletti Brazii faluba helyezték át, majd 1974-ben, két év mőködés után végre hazatérhetett szülőfalujába. Ettől kezdve egészen nyugdíjaztatásáig, 2008-ig megszokás nélkül a falu orvosaként tevékenykedett. Lakásuk az orvosi rendelőhöz épített orvosi lakás volt, hosszú éveken keresztül. Azok az emberek, akik orvosként ismerték, kivétel nélkül elismeréssel beszéltek róla. A rendelési idő leteltével fogta orvosi táskáját és elindult a betegeit meglátogatni. Mivel kerékpározni nem tudott sok-sok kilométert tett meg gyalogosan naponta. Néhányan az emlékezők közül: „Sokáig kezelte, minden nap eljött, nagyon jó orvos volt”.¹¹ „Tisztelték a faluban, nagyon barátságos volt. Akin tudott, segített és házhoz ment. Meglátogatta az időseket is.”¹² „Nagyon jó ember volt. A férjemnek az édesapját minden hónapban egyszer meglátogatta és megvizsgálta. Azonkívül sokszor beszélgetett vele, úgyhogy a betegekkel nemcsak mint orvos, hanem mint ember is foglalkozott. Rengeget köszönhet neki a falu.”¹³

Az intézményteremtő doktor

Orvosként Almási Béla megállta a helyét. Ha csak ennyit tett volna, akkor is minden okunk megvolna arra, hogy tisztelettel adózzunk emlékének. Ő azonban nemcsak a test gyógyítását, hanem a lélek épülését is szem előtt tartotta. Már a '70-es-'80-as években, a kollektív-gazdaság által télidőben szervezett „tanfolyamok” érdekes színtartalmait jelentették a doktor már-már tudományos igénnyel összeállított előadásai. Az egészséges életmódról, a higiéniről és más kérdésekről szóló előadások a nagyszámú hallgatóság figyelmét teljesen lekötötték. Az általános iskolába az osztályfőnöki órákra rendszeresen meghívást kapott, és született nevelőhöz méltón tudta felkelteni a gyermekek figyelmét, nemcsak az anatómiai kérdések boncolgatásával, hanem társadalmi-szociális,

Tégglakemence a tájházban

humanitárius problémák felvetése során is.

A kisiratosi Máltai Szociális Központ

Almási Béla legmaradandóbb megvalósításai a kommunista rendszer bukása utáni időszakban jöttek létre. A település volt polgármestere, Almási Vince szerint, „Béla, ha valami nagyobb dolgot tudott megyei szinten létrehozni, mindig arra törekedett, hogy azt saját szülőfalujában is hasznosítsa, vagy éppen odavigye.”¹⁴

A tájház istállórészeiben helyet kapott a Kása-hagyaték, amely többnyire a környékbeli ásatásokból előkerült leletekből áll.

Szociális-humanitárius problémák iránti érzékenységét mutatja, hogy mindjárt a forradalom után bekapcsolódott a Máltai Segélyszolgálat munkájába: „...a forradalom után jöttek a segélyszállító teherautók, többek között egy teherautó gyógyszer, amit elvittünk az Arad megyei kórházba. Egy páran, akik a teherautókkal voltak, itt maradtak, és az egyikük megbetegedett, ezért elmentünk Aradra gyógyszerért, de egy hét alatt nyoma veszett az összesnek.”¹⁵

1993-ban a doktor felvette a kapcsolatot a Romániai Máltai Segélyszolgálat kolozsvári központjával, és javasolta,

hogy Aradon is hozzanak létre egy fiókszervezetet. Ennek eredményeként jött létre az Arad megyei szervezet, amelynek első elnöke dr. Almási Béla lett.

1995. augusztus 4-én Kisiratoson megkezdtek az itteni szociális központ építését is. A telek, amelyre a házat tervezték, néhai Kása Pálé volt, a falu valamikor egyik leggazdagabb emberéé, aki a kuláküldözések idején öngyilkosságot követett el. Leánya, Maris néni, a rendszerváltás után visszaperelte az ingatlant, és jutányos áron eladta a szervezetnek. A terveket Sándor István aradi műépítész készítette el teljesen ingyen. Az épületet 1998. június 13-án avatták fel ünnepélyes keretek között. Az átadási ceremónia a templomban megtartott szentmisével indult, majd az öregek napközi és a mozgássérültek otthonának, a szociális étkezdének helyet adó épület ebédlőjében zárult felszenteléssel és ünnepi beszédekkel. Az eseményen rangos személyiségek voltak jelen: dr. Bárányi Ferenc egészségügyi, valamint Tokay György kisebbségvédelmi akkori miniszterek, illetve a megye hivatalos képviselői. „Máltai Segélyszolgálat Szociális Központ Kisiratos” – áll homlokzatán a felirat. Azóta az intézmény, amellyel, hogy szociális támogatásban, ellátásban részesíti a mozgássérülteket, az időseket, a betegeket, rendszeresen támogatja a kulturális rendezvényeket, sőt saját programokat is szervez. 2000-től nemzetközi hírnévre tettek szert az itt nyaranta megszervezett művész- és alkotótáborok. Egyesek az Egyesült Államokból, Hollandiából, mások Ausztriából, sőt Fehéroroszországból érkeztek. Az itt született művek értékét növeli, hogy az alkotók közül sokan helyi témákat dolgoztak fel és örökítették meg. Az itt született alkotásokat a művészek a ház támogatására ajánlották fel.

Almási Béla révén a kisiratosi Máltai Szociális Központ valóságos szellemi műhelyé vált. Könyvbemutatók, tárlatok, erdélyi magyar tévések és rádiósok országos értekezlete stb. kap helyet a falai között. Szoros barátságok kötődtek, akik között Sarusi Mihály kisiratosi gyökerekkel rendelkező író, Mihai Păcurar szobrászművészt, Babócsik László festőt, vagy dr. Bárányi Ferenc orvost, író, egykori egészségügyi minisztert említhetjük.

A kisiratosi gazdakör

Bár szenvedélye volt a kertészkedés, és szerette a virágokat, Almási Béla nem volt gazdaember. Ennek ellenére ő volt az, aki a Romániai Magyar Gazdák

Dr. Almási Béla síremléke a tájház udvarán. Tasi József képzőművész alkotása.

Egyesületének Arad megyei szervezetét létrehozta. Valószínűleg tudatában volt annak, hogy a falu világában az alföldi magyar ember számára a gazdálkodás és az összefogás létkérdés. 1996-tól 2001-ig töltötte be a megyei elnöki tisztséget. 1999-ben Kisiratoson is létrehozta a gazdák helyi szervezetét, és egy ideig itt is ellátta az elnöki teendőket. Tevékenységét Ezüstkalászos gazdatanfolyamok, továbbképzések szervezése fémjelzi. Az ebben az évben a Máltai Házban megszervezett országos RMGE kongresszus nemcsak a helyi gazdák, de az elnök iránti nagyrabecslését is jelképezte.

„Ez a ház legyen mindenkié, tartson össze bennünket”¹⁶

Almási Béla érdeklődése a helytörténet iránt korán megmutatkozott. Ennek családi előzménye is volt, ugyanis anyai nagybátyja, Kása Antal (1919–1991), a „pipás Kása” már az 1950-es években elkezdte a népi kultúra tárgyainak gyűjtését Kisiratoson. Emellett ásatásokat is szervezett újabb kulturális értékek megtalálására. Az előkerült tárgyakból Kása saját házában kisebb múzeumfélét rendezett be, amelybe a falubeliek és az ide látogatók is szívesen betértek.

Ezt a gyűjteményt örökölte meg Almási Béla nagybátyja halála után. Mivel aktív tagja volt az Erdélyi Múzeum Egyesületnek és a Kriza János Néprajzi Társaságnak, de hagyománytisztelő

mivoltából fakadóan is, tisztában volt ennek eszmei értékével. Elhatározta hát, hogy méltó helyet biztosít a gyűjteménynek. Megvásárolta hát a falu egyik legrégebbi házát, a 482. szám alattit: „...a tájház épülete egy százéves nenié volt, és mi megvettük”.¹⁷ Érdekeséggé említhető, hogy a gyűjtemény kibővítéséhez jelentősen hozzájárult a doktor jó kapcsolata a falusi kéményseprővel: „a házban lévő tárgyakat Béla a kéményseprőn keresztül tudta megszerezni, mert ő látta, ha voltak a padlásokon régi tárgyak, és aztán mi elkértük őket”.¹⁸

„Elcsábították volna külföldre, ahol sokkal több pénzt kapott volna, de ő nagyon erősen kötődött ehhez a faluhoz. Mindene volt a családjá és ez a közösség.”

Az épület háromszatátú pitvar, ahonnan két szoba nyílik, ehhez hozzá van építve egy istálló és egy kamra. A későbbiekben nyári konyhával is megtoldották. A tetőt, a régi kort idézve nád-födéllel látták el. Az udvart a mácsai Csernovics-kastélypark főkertésze, Mihai Covaciu parkosította.

A tájház feladata, hogy helyet adjon rendezvényeknek, hogy bemutassa a

faluban fennmaradt vagy a környékről származó használati tárgyakat, a korabeli háziipari és mezőgazdasági eszközöket, amelyek a dohányfeldolgozás, a kendermegmunkálás, a méhészkedés, illetve a dohányzási kultúra kellékeit jelenítik meg. A gyűjtemény nagy eszmei értékű darabja a Hodács Ágoston (író, műfordító és főesperes, Kisiratos plébánosa 1912 és 1951 között) kiadásában megjelent *Katholikusok Kincsháza* című „oktató-, épületes- és imádságoskönyv a magyar nép számára” 1905-ből. A tájház istállórészében helyet kapott a Kása-hagyaték, amely többnyire a környékbeli ásatásokból előkerült leletekből áll.

A tárgyi örökségen túl a tájház emléket állít egy letűnt kornak is: életmódnak és életérzésnek egyaránt. Ez az utóbbi segíthet a sokszor lélektelen jelenben megtalálni az örökérvényű és valódi értékeket, amelyekből építkezni lehet.

Pro-Ki-Dor

Attól a céltól vezérelve, hogy intézményes kereteket biztosítson a helybeli magyar közművelődési életnek, megkönnyítve ezáltal az anyagi forrásokhoz való hozzáférést, dr. Almási Béla alapító tagja volt a 2002-ben létrejött Pro-Ki-Dor kulturális egyesületnek. A szervezetet a kulturális rendezvények lebonyolításában, a helyi vonatkozású könyvkiadás anyagi alapjainak megteremtésében azóta is kulcsszerepet játszik.

„Azért csinálta, mert tudta, hogy talán ezeken keresztül tud saját szülőfalujának segíteni”¹⁹

Almási Béla tisztában volt azzal, hogy a magyar érdekérvényesítés csak akkor valósítható meg, ha politikai síkon is kiáll, és vállalja a küzdelmet. Ezért nem habozott részt venni a közösség érdekében a politikai életben. Nem kívánt azonban magas pozíciókba jutni. Megelégedett azzal, hogy akiket ismert és nagyra becsült, azokat támogatta. Az RMDSZ helyi szervezetnek elnöki tiszttét betöltve a Kisiratos önállósodása előtti időszakban tagja volt Kürtös város önkormányzati tanácsának, majd később, 2008-tól haláláig a kisiratosi képviselőtestületnek is választott tagja volt.

Emlékezete

2009. május 15-én hosszú hónapok szenvedései után dr. Almási Béla visszaadta lelkét teremtőjének. Temetése május 16-án volt. A tájház udvarán helyezték örök nyugalomra, oda ahol élete 61 és fél éve alatt a legjobban érezte magát.

2009 júliusában Kisiratos község tanácsa posztumusz díszpolgári címmel ismerte el Almási Bélának a közösség érdekében kifejtett munkáját.

Halálának első évfordulóján a tájház kertjében felavatták szobrát és sír-emlékét. Mellszobrát Mihai Păcurar képzőművész készítette. A szobor kisugárzása arról árulkodik, hogy a művész nemcsak egy egyszerű portré alapján dolgozott, hanem szoros barátság is fűzte modelljéhez. Síremléke szintén a maradandó művészeti alkotások közé számítható. Tasi József temesvári szobrászművész, művészneven Tajó, a falusi környezetre jellemző rusztikus anyaggal jelzi, hogy a tájház-alapító orvost erős szálak fűzték szülőfalujához.

És hogyan él egy családtagja emlékeiben? „De nekem mégis csak a nagyapám marad, akire egyáltalán nem ilyen, s ehhez hasonló tetteiről emlékszem. Nekem az a nagyapa marad, akivel hazafele az oviból neveltünk valamin, már nem is emlékszem min. Hogy is emlékezhetnék? Nekem az a nagyapa marad, akinek a legszebb a mosolya és legszelibb hangja van. Egy nagyapa marad – az én nagyapám. Aki nagyon hiányzik.”²⁰

2009 júliusában
Kisiratos község tanácsa
posztumusz díszpolgári
címmel ismerte el Almási
Bélának a közösség
érdekében kifejtett
munkáját.

Összegzés

Hétköznapi hős volt-e Almási Béla? Vagy annál több? Elboríthatja-e a feledés homálya egy ember munkásságát, hiszen özvegye keserűen jegyzi meg: „ezren voltak a temetésén, és rá egy évre a halálának első évfordulóján tízen voltak a misén.”

„Hétköznapi hősnek számítom, mert nap mint nap kereste fel az embereket és segített rajtuk. Továbbvitte

Kisiratos jó hírnevét, tehát Kisiratoson több volt, mint egy hétköznapi hős”²¹

„Elcsábították volna külföldre, ahol sokkal több pénzt kapott volna, de ő nagyon erősen kötődött ehhez a faluhoz. Mindene volt a családjá és ez a közösség. Rengeteg olyan munkát végzett, amiért egy vasat sem kapott, de szeretetből, jó szándékból tette. Így lett a Máltai ház, a múzeum. Amit tett, mindenben ott volt a faluja iránt érzett szeretet. Aki ilyen tetteket visz véghez, az nem igazán veszi észre, hogy milyen hős igazándiból. Tudjuk, hogy ebben a sáros alföldi világban értékeket megőrizni óriási dolog.”²²

Napjainkban, a globalizáció korában, szinte természetes, hogy az egyetemet végzett, már ekkor világlátott ifjak minden vágya a további szárnyalás, az önmegvalósítás, a hatalmas kövek megmozgatása. Az egykori doktorandus, Almási Béla sem képez kivételt ez alól a megállapítás alól. Ő is szárnyalt, ő is megvalósította önmagát, ő is hatalmas köveket mozgatott meg. És mégis kivételt képez, mert mindezt szülőfalujában és szülőfalujáért tette.

Klebelsberg Kunó mondta: „Háromféle magyar van: a siránkozó, a mellveregetős, és a cselekvő magyar.” Almási Béla cselekvő magyar volt, bár rá vonatkozóan a történelmi kor miatt és megvalósításai miatt a másik két jelző is megállta volna a helyét. Szerény, hon- és népszerűtő, szorgalmas, önfeláldozó, művelt és művészszerető, emberséges, önzetlen, áldozatvállaló és vállalkozó volt egy személyben. Ragaszkodott a gyökereihez, de nem volt röghöz ragadt, maradi. Dr. Bárányi Ildikó „igazi europээр”-nek nevezte, aki nyitott szemmel járt a világban, és amit értékesnek, követendőnek, hasznosnak tartott közössége számára, azt megpróbálta itthon, szűkebb hazájában létrehozni, alkalmazni. Mint a reformkor nagy magyarjai.

Élete, munkássága példaértékű. Arra tanít, hogy érdemes dolgozni, küzdeni, hinni és álmodni.

Felhasznált irodalom

Kisiratos Község Levéltára, házassági és születési anyakönyvek.
Kisiratosi Páter Godó Mihály Általános Iskola Levéltára.
Almási Gábor: *Fejezetek Kisiratos évszázadából*. Tanulmány, Kisiratos 200 éves, 2018.

Kovács Géza: *Kisiratos. Történelmi áttekintés*. Arad, 2004.

Sarusi Mihály: *Lönni vagy nem lönni. Kisiratos írói falurajza*. Irodalmi Jelen Könyvek, 2015.

Nyugati Jelen, polgári napilap. Megjelenik Arad, Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény és Temes megyékben.

Adatközlők

Almási Dorka, 13 éves.
Almási Olga, 68.
Almási Erzsébet, 67.
Almási Vince, 69.
Barják Mária, 84.
Duma Etelka, 69.
Falkus Julianna, 75.
Falkus Margit, 78.
Gulyás András, 75.
Kása Piroska, 63
Korpa Piroska, 68.
Kunzabó Etelka, 70.
Lévai Erzsébet, 58.
Lévai József, 81.
Nagy Rózsika, 50.
Olasz Angéla, 71.
Sarusi Mihály, 74.
Szalai Mátyás, 71
Takács Rozália, 69.

A dolgozat elkészülésekor, 2018-ban Juhász Zoltán László 7., Almási Eszter és Szabó Eszter 8. osztályosok voltak, ma mindhárman az aradi Csiky Gergely Főgimnázium diákjai. Vezető tanár: Almási Gábor.

Jegyzetek

- 1 Interjú Lévai Erzsébettel, a Máltai Ház alkalmazottjával, 2018.
- 2 Nyugati Jelen, XIV. évfolyam, 3287. szám, 2002. szeptember 16.
- 3 Kisiratos Község Levéltára, Házassági Anyakönyvek.
- 4 Sarusi Mihály: *Lönni vagy nem lönni. Kisiratos írói falurajza*. Irodalmi Jelen Könyvek, 2015, 978. oldal.
- 5 Interjú Almási Vincével, Kisiratos egykori polgármesterével, dr. Almási Béla barátjával, 2018.
- 6 Szalai Mátyás, 2018.
- 7 Olasz Angéla, 2018.
- 8 Almási Olga, 2018.
- 9 Uő.
- 10 Sarusi, i. m. 977. o.
- 11 Falkus Margit, 2018.
- 12 Kunzabó Etelka, 2018.
- 13 Almási Erzsébet, 2018.
- 14 Almási Vince.
- 15 Almási Olga.
- 16 Nyugati Jelen, XIV. évfolyam, 3287. sz.
- 17 Almási Olga
- 18 Uő.
- 19 Almási Vince
- 20 Almási Dorka VII. osztályos tanuló, Almási Béla unokája.
- 21 Uő.
- 22 Interjú Sarusi Mihályjal, 2018.

Képzőművészek a lovardákban

(28. Incitato Nemzetközi Művésztaбор, Katroša)

Magyar Lajos költő egyik kiállítás megnyitón mondta, mint varázsigét: hogy ez a nagyvilág egyetlen olyan alkotótábor, amelyben évtizedénél hosszabb ideje a LÓ a téma.

Amikor a két doktor, Kádár László és Tóth Ferenc magyar-honai segédlettel visszaállították a kiölt lipicai vérvonalat, nem is sejtették, hogy az erdélyi fejedelmek korából származó faj újrahonosításával, a fogathajtás, a lovasversenyek kárpát-medencei felfuttatásával, az 1993-ban Incitato alkotótábor megvalósításával, és ennek anyagi áldozatokat is igénylő támogatásával egy nemes erdélyi művészi vérvonalat is visszahonosítanak. Mert erről van szó. A háromszéki lovassport, még pontosabban a fogathajtás atyja, a néhai Tóth Ferenc 1991 áprilisában visszahozta Magyarországról a múlt század elején a gróf Bethlen Pál erdélyi ménésében kitenyésztett Incitato vérvonalat, az Incitato C-35-öt, amely a dálnoki ménés alapító és névadó ménje lett. Lipizzai ló – őshazája Lipizza, Triest melletti község. A lipizzai ló ausztriai, spanyol, olasz, arab véru, könnyű kocsilófajta, amelyet a lipizzai udvari ménésben tenyésztettek ki. Nyolc vérvonala van: Siglavy-Capriola (spanyol), Tulipán (magyar), Incitato (erdélyi), Napolitano (olasz), Conversano (olasz), Favory (cseh), Maestrozo (cseh), Pluto (dán).

Az Incitato vérvonal és a felszámolt Agromix Rt. dálnoki lipicai ménésének (törzsménjének) nevét öröklő nemzetközi művésztaборban az évek folyamán holland, angol, belga, indiai, szerb, francia és magyarországi képzőművészek is megtisztelték jelenlétükkel, alkotásaikkal.

Az 1993-ban, a Kézdivásárhely melletti Fortyogófürdőn elindított művésztaбор 2005-ben Bálványosra költözött, ahonnan a medvék és a jelenlegi kialakult helyzet miatt a szervezők idén Katrosára tereltek a *lóra*való művészeket. Így sikerült az idej Incitato alkotótábor július 3. és 12. között rendkívüli keretek között és a normák betartásával idén is

a támogatók és a művészetkedvelők segítségével megszervezni és megrendezni.

A sorban 28. Incitato Művésztaбор meghívott művészei a lósorsok témakörben alkottak. Az idej tábor záró kiállítás megnyitóját, a járványhelyzet miatt előírt szabályok betartásával a múzeum udvarán sikerült lebonyolítani, ahol Dimény Attila, a múzeum vezetője köszöntötte az érdeklődőket, majd Tomos Tünde, az idej tábor művészeti vezetője üdvözölte a megjelenteket, és ismertette 2020-as tábor meghívottjait: Ábrahám Imola, Ábrahám Jakab, Tomos Tünde, Csutak Levente, Bodó Dávid, Dimény András és Vetró B. Sebestyén András Brassóból, Simó Enikő Sepsiszentgyörgyről, Deák Barna és Deák M. Ria Kovásznáról, Bajkó Attila Temesvárról, Vincze László a magyarországi Sáránról, Németh Orsolya Zaboláról, Kövér György Gidófalváról, Vetró András, Vetró B. Zsuzsa, Sárosi Csaba, Nagy Lajos és Gábor Balázs Kézdivásárhelyről.

A záró kiállítást Sántha Imre Géza művészettörténész, a Székely Nemzeti Múzeum munkatársa méltatta, aki az Incitato tábor Székelyföld egyik jellegzetes, messze földre eljutott híru nyári alkotóműhelyének nevezte, majd Tóth Ildikó tábor szervező mondott köszönetet a művészeknek, a mecénásoknak, a családjának, a kurtapataki Zonda-, és az almási Táltos Paripa-lovardáknak, hogy fogadták a művészeket, és az ottani lovak sorsait ismertették.

A 28. Incitato művésztaбор anyaga augusztus 16-ig tekinthető meg a kézdívásárhelyi Incze László Céltörténeti Múzeum értelmezési kiállítótermében. Az érvényes korlátozások értelmében egyszerre legtöbb tízes csoportokban lehet bemenni a kiállításra, a maszk viselése pedig kötelező. A kiállításból egy válogatott anyag a hagyomány szerint Brassóba, Sepsiszentgyörgyre és Kovásznára is eljut majd.

A művésztaбор alkotói a kézdívásárhelyi kiállítás megnyitóján

